

Odnos mladih prema devijantnom ponašanju

Miloš, Ana

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:721383>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-30**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

ZAVRŠNI RAD

**ODNOS MLADIH PREMA DEVIJANTNOM
PONAŠANJU**

ANA MILOŠ

Split, 2021

Odsjek za sociologiju
Preddiplomski sveučilišni studij Sociologije
Društvena struktura

ODNOS MLADIH PREMA DEVIJANTNOM PONAŠANJU

Student:
Ana Miloš

Mentor:
prof. dr. sc. Sanja Stanić

Split, veljača, 2021.

Sadržaj

1. Uvod.....	5
2. Teorijski pristup	6
2.1. Određenje devijantnosti.....	6
2.2. Teorije devijantnosti.....	7
2.3. Nesociološke teorije devijantnosti.....	7
2.3.1. Fiziološke teorije.....	7
2.3.2. Psihološke teorije.....	8
2.4. Sociološke teorije devijantnosti.....	8
2.4.1. Funkcionalistička perspektiva.....	8
2.4.2. Interakcionistička perspektiva.....	9
2.4.3. Marksističke perspektive.....	11
2.5. Društvena percepcija devijantnosti.....	11
2.6. Čimbenici devijantnog ponašanja.....	13
2.6.1. Individualni čimbenici.....	13
2.6.2. Obiteljski čimbenici.....	14
2.6.3. Škola kao čimbenik.....	15
2.6.4. Mediji kao čimbenik.....	16
2.7. Oblici devijantnog ponašanja.....	17
2.7.1. Alkoholizam.....	17
2.7.2. Droge.....	18
2.7.3. Kockanje.....	19
2.7.4. Nasilje.....	19
2.8. Sankcioniranje devijantnog ponašanja.....	20
2.9. Ranija istraživanja.....	21
2.9.1. Mladi i alkohol.....	21
2.9.2. Mladi i droga.....	22

2.9.3. Mladi i kocka.....	24
2.9.4. Mladi i nasilje.....	25
3. Metodološki pristup	28
4. Analiza i interpretacija rezultata	31
4.1. Strukturalna obilježja ispitanika.....	31
4.2. Korištenje društvenih mreža.....	34
4.3. Percepcija devijantnih ponašanja	36
4.4. Odnos prema devijantnim ponašanjima	38
4.5. Devijantna ponašanja u vršnjačkim skupinama	41
4.6. Mišljenje ispitanika o devijantnim ponašanjima	42
5. Zaključak	45
6. Literatura.....	46
7. Sažetak.....	49
7. Abstract	50
8. Prilozi.....	51
8.1. Anketni upitnik korišten u istraživanju	51

1. Uvod

Devijantnim nazivamo svako ponašanje koje odstupa od prihvatljivih obrazaca ponašanja određene društvene skupine. Devijantna ponašanja prisutna su otkada postoji i samo društvo, te se zajedno s društvom, ovisno o vremenu i prostoru, mijenjaju. Istraživanja diljem svijeta ukazuju na rastuću prisutnost devijantnih oblika ponašanja među mladima suvremenog društva, s obzirom da su mladi kao društvena skupina skloni rizičnim ponašanjima.

Ovaj se rad bavi mišljenjima i stavovima, to jest odnosom studenata i studentica prema devijantnim ponašanjima. Cilj istraživanja je ispitati percepciju studenata/-ica o tome što oni smatraju devijantnim, da li prakticiraju ili prihvaćaju takve oblike ponašanja, te jesu li isti prisutni u njihovim vršnjačkim skupinama. Na temelju navedenih ciljeva provedeno je anketno istraživanje na uzorku od 200 studenata i studentica Medicinskog i Filozofskog fakulteta sveučilišta u Splitu. Mjerni instrument istraživanja bio je *online* anketni upitnik.

Rad je sastavljen od 8 poglavlja. Poslije uvoda slijedi teorijski okvir istraživanja koji uključuje poglavlja određenja devijantnosti, socioloških teorija devijantnosti i čimbenika o kojima devijantnost ovisi, kao i dosad provedena istraživanja na temu. Nakon teorijskog dijela, slijede metodološki aspekti istraživanja gdje su navedene hipoteze i ciljevi istraživanja, te metoda i odabir uzorka, nakon čega su prikazani rezultati istraživanja i interpretacija. Zaključna razmatranja i metodološka arhiva posljednja su poglavlja, iza kojih slijedi literatura i sažetak na hrvatskom i engleskom jeziku.

2. Teorijski pristup

2.1. Određenje devijantnosti

Devijantna ponašanja prisutna su otkada postoji društvo, i zajedno s društvom se mijenjaju i poprimaju nove oblike unutar pojedinih društvenih okvira. Društveni autori bave se elaboriranjem navedenog fenomena. Haralambos i Holborn (2002) ističu relativnost pojma devijantnosti, stoga nailaze na poteškoće u uspostavljanju univerzalne definicije devijantnosti. Problematičnost pojma proizlazi iz činjenica da devijantnost možemo definirati isključivo u odnosu na neki standard, stoga devijantna ponašanja variraju od društva do društva i od vremena do vremena. Neki čin kojeg danas ističemo kao devijantan, u budućnosti možda neće biti, također, nešto što se smatra devijantnim u društvu kojem pripadamo, ne mora značiti da će biti etiketirano kao devijantno u nekom posve drugom društvu (Haralambos i Holborn, 2002, 348). Međutim, kako bi približili i pojednostavnili sami pojam, potrebno je istaknuti općenitu definiciju devijantnosti – svako ponašanje koje iznad prihvatljive mjere odstupa od normi koje većina članova određene skupine ili društva prihvaća (Fanuko, 2011, 97).

Postoji razlika između devijantnosti i delinkvencije. Zločin i delinkvencija pripadaju najčešćim i najopasnijim oblicima devijantnosti. Delinkvencija se odnosi na zločinačku aktivnost mladih, a zločin obuhvaća aktivnosti koje krše zakone određene zemlje i koje se zakonski sankcioniraju (Clinard prema Haralambos i Holborn, 2002, 348). U definiranju delinkvencije razlikujemo pravni i sociološko-kriminalni pristup. Pravni pristup je uži i odnosi se na sva ponašanja mladih koja predstavljaju kršenje određenih pravnih propisa, a sociološko-kriminološki pristup odnosi se na sve oblike ponašanja koja društvena sredina smatra negativnim i neprihvatljivim, dok zločin predstavlja najteži oblik delinkventnih ponašanja (Popović-Ćitić i Žunić Pavlović prema Zrilić, 2011, 73).

Autori Šakić, Franc i Mlačić navode termin „antisocijalno ponašanje“ kojim generaliziraju oblike ponašanja poput nasilnih, delinkventnih i kriminalnih ponašanja. Međutim, navedeni termin prisutniji je u psihologijskoj i psihijatrijskoj literaturi, dok sociolozi za iste oblike ponašanja koriste termin devijantno ponašanje (Hinsaw i Zupan prema Šakić i dr., 2002, 266). Clinard i Meier (1998) ističu kako je socijalna devijacija termin unutar sociologije kojim se objašnjava odstupanje od socijalnih normi, tj. odstupanje od dominantnog socijalnog poretka. Mladi su kategorija koja je najčešće sklona odstupanju od dominantno prihvaćenog ponašanja – otporu, zgražanju ili izazivanju moralne panike. Međutim, navedena djela uglavnom nisu pravno kažnjiva niti su osnova za razvijanje budućeg

patološkog ponašanja, stoga devijantni stil, u sociološkom području, možemo i nazvati subkulturni stil mladih (Šakić i dr., 2002, 266).

2.2. Teorije devijantnosti

S aspekta društvenih znanosti, prvenstveno razlikujemo nesociološke i sociološke teorije devijantnosti. Nesociološke su fiziološke ili biološke i psihološke, te su manje bitne sociolozima s obzirom da u razumijevanju devijantnosti zanemaruju ulogu društvenog konteksta. Sociološke teorije devijantnosti razlikuju se s obzirom na pojedinu perspektivu unutar socioloških teorija. Znači da razlikujemo poglede na devijantnost sa funkcionalističkog, interakcionističkog i konfliktnog stajališta (Haralambos i Holborn, 2002, 349).

2.3. Nesociološke teorije devijantnosti

2.3.1. Fiziološke teorije

Teorije fizioloških ili bioloških objašnjenja devijantnih ponašanja proizlaze iz vjerovanja kako su neki pojedinci skloniji devijantnosti zbog svoje genetske strukture, te kako genetski naslijeđena svojstva stvaraju predispoziciju za devijantnost. Glavni zastupnik te teorije jest Cesar Lombroso, koji govori o „rođenom zločincu“ čija genetski determinirana svojstva, poput izražene čeljusti, visoke jagodične kosti, velikih ušiju, dodatne prsne bradavice i neosjetljivosti na bol stvaraju genetski predispozicioniranog devijanta (Haralambos i Holborn, 2002, 349-350). Nadalje, autori Moir i Jessel ispituju niz bioloških teorija koje povezuju sa sklonošću nastanka devijantnog ponašanja. Dokazuju koleraciju između niske inteligencije i impulzivnog ponašanja koje odvodi u devijantnost, kao i manjak serotonina (hormona sreće). Također, dokazali su kako hormonske i biološke razlike muškaraca naspram žena čine mušku populaciju skloniju devijacijama unutar društva, dok devijantna ponašanja žena, iako manje zastupljena, povezuju se s predmenstrualnim sindromom i hormonskim promjenama koje nastupaju prije menstruacije (Moir i Jessel prema Haralambos i Holborn, 2002, 350). Međutim, većina sociologa odbacuje ove teorije zbog upućivanja na činjenicu da je biološki utjecaj snažniji od socijalnog. Ističu kako nije nužno da biološke ili fiziološke predispozicije odvedu u devijantno ponašanje, te kako nijedna od navedenih teorija ne daje uvjerljivi uvid u objašnjenje zločina i devijantnih ponašanja. Moguće je da biokemija mozga i određene genetičke strukture utječu na ponašanje pojedinaca, ali one ne mogu objasniti devijantnost (Jones prema Haralambos i Holborn, 2002, 351).

2.3.2. Psihološke teorije

Psihološke teorije imaju određene sličnosti sa fiziološkim ili biološkim teorijama – devijantnu osobu također smatraju drugačijom od ostatka populacije, devijantna osoba je abnormalna unutar normalnog društva i ta abnormalnost stvara predispozicije za devijantnost. Međutim, razilaze se od prethodne teorije zato što smatraju da nisu tjelesne razlike potencija za devijantnost, već prema zastupnicima psihološke teorije, devijantnost proizlazi iz mentalnih procesa. Smatraju kako će ekstrovertne ličnosti, zbog svojih karakteristika, češće izlagati se devijantnom ponašanju naspram introvertnih ličnosti (Eysenck prema Haralambos, 2002, 351). Nadalje, autor Bowlby, umjesto nasljeđivanja devijantnih predispozicija, smatra kako se one stvaraju usred nedostatka primarne socijalizacije – nedostatka topline i emocionalne sigurnosti doma. Neki autori povezuju devijantna ponašanja sa Freudovom psihoanalitičkom teorijom gdje predispozicije za devijantnost proizlaze iz Edipova ili Elektrina kompleksa. Međutim, kao i kod fizioloških ili bioloških teorija, mnogi sociolozi također odbacuju i psihološke teorije prvenstveno zbog zanemarivanja društvenih i kulturnih čimbenika koji igraju veliku ulogu u formiranju pojedinaca kao društvenih aktera (Haralambos i Holborn, 2002, 352).

2.4. Sociološke teorije devijantnosti

2.4.1. Funkcionalistička perspektiva

Funkcionalistička perspektiva ne pronalazi izvore devijantnosti u naravi pojedinca, već polazi od čitavog kolektiva. Funkcionalisti, kako u svim drugim područjima društva, tako i u određenoj količini devijantnosti pronalaze funkcionalnost. Sociološki klasik Emile Durkheim smatra kako je zločin neizbježan i normalan aspekt društva kojeg pronalazimo u svim tipovima društva – nije moguće da svi pripadnici društva budu jednako odani zajedničkim normama i vrijednostima. Tvrdi kako disfunkcionalnost zločina i devijantnih ponašanja nastupa tek kada stopa postane iznimno visoka ili niska. Ističe kako je devijantnost uzrok svake promjene u društvu, te budući da su promjene normalne za društvo, samim time i određena doza devijantnosti postaje zdrava (Haralambos i Holborn, 2002, 353). Brojni sociolozi su razradili Durkheimovo stajalište, iz čega proizlaze pozitivne funkcije devijantnosti. Ono može djelovati poput siguronosnog ventila – način za izražavanje nezadovoljstva, te mogu poslužiti kao korisna upozorenja koja upućuju na loše funkcioniranje određenog dijela društva (Cohen prema Haralambos i Holborn, 2002, 354).

Otac funkcionalizma – Robert K. Merton, iznosi svoju teoriju anomalije. Navedena teorija odnosi se na činjenicu da devijantnost ne proizlazi iz patologije ličnosti pojedinaca, već iz kulture i strukture samog društva. Merton, kao i svi funkcionalisti, zagovara postojanje vrijednosnog konsenzusa – zajedničke vrijednosti koje vrijede za sve pripadnike društva. Međutim, pripadnici društva nalaze se na različitim položajima unutar strukturne stratifikacije društva, što može dovesti do devijantnosti. Merton za primjer uzima Sjedinjene Američke Države, čije pripadnike vezuje želja za uspjehom, koji se iznimno cijeni, a manja važnost se predaje prihvaćenim načelima postizanja uspjeha. Stoga dolazi do pojave zanemarivanja prihvatljivih načela i borbe svim raspoloživim resursima za postizanje uspjeha, bili oni prihvatljivi ili ne. U takvom stanju društva, kada vrijednosni konsenzus opada na važnosti, dolazi do anomalije koja može uroditi devijantnim ponašanjima. Razlikuje pet načina na koji pripadnici američkog društva mogu reagirati na ciljeve uspjeha. Prva reakcija jest *konformizam* – pripadnici društva pokoravaju se normativnim sredstvima i težnja za uspjehom ostvaruje se prihvaćenim kanalima. Druga reakcija jest *inovacija* – odbacuje prihvaćene kanale i najčešće je odabiru pripadnici nižih slojeva društva koji se okreću nelegitimnim ili ilegalnim načinima postizanja uspjeha. Treća se odnosi na *ritualizam* – devijantnost pripadnika proizlazi iz odbacivanja zajedničkih vrijednosti, tj. odbacivanja ciljeva uspjeha koji su zajednički društvu. Odabiru je pripadnici niže srednje klase koji su socijalizirani prihvaćanjem normi, stoga, umjesto usmjeravanja na nelegitimne ili ilegalne načine postizanja cilja, okreću se odbacivanju težnje za uspjehom uopće. Najrjeđi oblik reakcije, četvrti, naziva se *povlačenjem* – pripadaju joj psihotici, autisti, odbačeni, alkoholičari, narkomani, skitnice. Njihova devijantnost proizlazi iz odbacivanja i ciljeva i prihvaćenih načina postizanja ciljeva. Posljednja reakcija jest *pobuna* koju karakterizira odbacivanje ciljeva i sredstava, te okretanje novim ciljevima i sredstvima – želji za stvaranjem novog društva (Haralambos i Holborn, 2002, 354-355).

2.4.2. Interakcionistička perspektiva

Interakcionistička perspektiva oslanja se na interakciju između devijantne osobe i onih društvenih aktera koji je definiraju kao takvu. Ona ispituje zašto se pojedinci definiraju kao devijantni i koji je učinak tih definicija na njihovo ponašanje u budućnosti. S interakcionističkog gledišta, definicija devijantnosti nije univerzalna ni fiksirana, već je rezultat dogovora aktera. Jedna od najutjecajnijih teorija devijantnosti unutar interakcionističke perspektive jest *teorija etiketiranja* Howarda S. Beckera (Haralambos i Holborn, 2002, 372-373).

Beckerova teorija etiketiranja navodi kako ne postoji univerzalno određenje kojim neki čin možemo definirati devijantnim, već on postaje devijantan ukoliko ga drugi pojedinci tako doživljavaju. Primjerice, golotinja u spavaćoj sobi između supružnika neće se smatrati devijantnim činom, međutim, ukoliko u sobu uđe treća osoba, ista će vjerovatno smatrati golotinju devijantnim ponašanjem. Ključno je da u samom činu golotinje ne postoji ništa devijantno, već postaje devijantnom tek kada je pojedinci etiketiraju kao takvu. Etiketa donosi sa sobom sasvim novo oličjenje osobe, ona utječe na sve druge aspekte pojedinčevog života - zasjenjuje ulogu roditelja, supruga, radnika, prijatelja i sl. Dotadašnje ponašanje drugih prema etiketiranom pojedincu se mijenja, i odnose se prema pojedincu u okviru etikete. S obzirom da pojedinci, kao društveni akteri, predodžbe o sebi stvaraju na račun reakcija okoline, često će i oni sami razmišljati o sebi u skladu s etiketom. Stoga dolazi do *samoispunjavajućeg proročanstva* – devijantna identifikacija postaje dominantna i za sobom nosi posljedice. Prva moguća faza je odbacivanje od strane obitelji i prijatelja ukoliko pojedinac postane javno etiketiran kao devijantan, što može biti poticaj za daljnju devijantnost s obzirom na gubitak ustaljenih odnosa. Često je moguće da pojedinac zatim pronalazi prihvaćanje unutar neke organizirane devijantne skupine čime ostvaruje svoju devijantnu karijeru koja konačno dovede do stvaranja devijantne subkulture – subkulture devijantnih pojedinaca koji opravdavaju, racionaliziraju i podržavaju devijantne identitete (Haralambos, 2002, 373-374).

Edwin Lemert (1972) tumači različite načine na koje devijantnost može koegzistirati unutar nečijeg identiteta, ili čak postati središnja točka. Ističe kako je devijantnost široko rasprostranjena, te kako mnoštvo devijantnih činova prođe nekažnjeno. Razlikuje *primarnu* i *sekundarnu devijantnost*. Primarna devijantnost odnosi se na devijantne postupke koji često prođu nekažnjeno - primjerice, prolazak autom kroz crveno ili sitna krađa na radnom mjestu. S obzirom da navedene devijantne radnje prođu najčešće nekažnjeno, one ostaju marginalizirane unutar identiteta pojedinca i time započinje proces *normalizacije* devijantnih postupaka. Međutim, sekundarna devijantnost odnosi se na radnje koje ne ostaju marginalizirane unutar identiteta pojedinca, već etiketiraju pojedinca kao delinkventa ili kriminalca. U takvim slučajevima etiketa postaje središnja točka pojedinčevog identiteta, te je sami pojedinac počinje prihvaćati (Giddens i Birdsall, 2007, 210). Termini „primarna“ i „sekundarna“ devijantnost upućuju na distinkciju između izvornog i djelotvornog izvora devijantnosti – primarna devijantnost proizlazi iz mnogih izvora, ali ima isključivo marginalne implikacije na status i psihičku strukturu dotične osobe, dok se sekundarna devijantnost odnosi na načine na koje stigma i kažnjavanje zapravo mogu učiniti da zločini i

devijantna odstupanja postanu središnje činjenice postojanja onih koji ih doživljavaju, mjenjajući psihičku strukturu osobe (Carrabine i dr., 2009, 94).

2.4.3. Marksističke perspektive

Za razliku od funkcionalističkih i interakcionističkih perspektiva, marksistička perspektiva na devijantnost gleda kao na problem političke prirode. Sociolozi ove perspektive odbacuju tezu da je devijantnost određena čimbenicima biologije, anomalije, etikete ili društvene dezorganizacije. Smatraju kako pojedinci svjesno odabiru devijantno ponašanje kao reakciju na nejednakosti kapitalističkog sustava (Giddens i Birdsall, 2007, 212).

Teorija kontrole unutar marksističke perspektive smatra da su kriminal i devijantnost posljedica neravnoteže između sklonosti devijantnim ponašanjima i fizičke kontrole koje odvrćaju od tog impulsa. Manje je zanimaju motivi devijantnih ponašanja, a fokusira se činjenicu da društveni akteri djeluju racionalno i da bi se svi upustili u devijantne postupke ukoliko im se pruži prilika. Prema teoriji kontrole, kriminal je posljedica situacije kada osoba uoči priliku i motivirana je da djeluje. Teoretičar kontrole, Travis Hirschi, tvrdi kako su ljudi sebična bića koja donose proračunate odluke o svom djelovanju, samim time i o devijantnom djelovanju, važeći koristi i rizike. Neki teoretičari kontrole smatraju da je postmoderno, hiperpotrošačko društvo plodna podloga za sve veći broj mogućnosti i meta zločina i kriminalnih radnji. S obzirom na konzumerizam koji je postao središnja točka života općenito, sve više ljudi posjeduje razna materijalna dobra poput televizora, računala, automobila, markirane odjeće i sl., što su omiljene mete kradljivaca (Giddens i Birdsall, 2007, 213).

Autori „Nove kriminologije“ – Taylor, Walton i Young, ponudili su radikalnu alternativu postojećim teorijama zločina i devijantnosti koju stvrstavamo u neomarksističko tumačenje zločina. Poput Marxa, ekonomiju smatraju ključnim dijelom svakog društva, i prihvaćaju tezu da je ključ za razumijevanje zločina u „materijalnoj bazi društva“. Također, vjeruju da kapitalistička društva odražavaju i podržavaju nejednakosti u bogatstvu i moći, te da su te nejednakosti u samom korijenu zločina. Konačno, zalažu se za radikalnu preobrazbu društva – smatraju da sociološke teorije nemaju svrhu ukoliko ne pridonose praktičnom oslobođenju pojedinaca od života u kapitalizmu (Haralambos i Holborn, 2002, 386).

2.5. Društvena percepcija devijantnosti

Kao što je već rečeno, devijantnost je relativan pojam koji ovisi o mjestu i vremenu. Također, ovisi o pojedincima koji određena ponašanja shvaćaju kao devijantna i time ih definiraju. Određeni čin u jednom društvu bit će smatran normalnim, dok će u sasvim drugom

društvu biti smatran devijantnim, što potvrđuje ulogu koju društveni kontekst posjeduje u definiranju prihvatljivih i neprihvatljivih ponašanja.

Primjerice, usporedimo li modernu zapadnu kulturu i kulturu tradicionalnih Sioux plemena SAD-a, uočiti ćemo kako se devijantnost razlikuje od društva do društva. Ratnici iz plemena Sioux, kao dio vjerskih rituala, sakate tijela – kroz meso na prsima provlače kožnato remenje i privezuju tijelo na središnji stup. Zadatak ratnika bio je osloboditi se trgajući meso na grudima, a zauzvrat im je zajamčena naklonost nadnaravnih sila. Ovakav brutalni čin normalan je među članovima plemena Sioux, ali među pripadnicima modernog zapadnog društva bio bi smatran luđačkim ili mazohističkim. Međutim, postoje ponašanja prihvatljiva u modernim zapadnim društvima, koja bi pripadnicima plemena Sioux bila u potpunosti devijantna. Primjerice, gomilanje bogatstva normalno je među zapadnim društvima, ono donosi moć i prestiž što je poželjno među pripadnicima zapadnih društava. Nasuprot tome, pripadnici plemena Sioux najviše cijene širokogrudnost, gomilanje bogatstva unutar njihovog plemena naišlo bi na oštru osudu, njima je normalno i poželjno dijeljenje imovine i plijena (Haralambos i Holborn, 2002, 349).

Nadalje, usporedimo li vrijednosti i norme pojedinih društva Istočne Afrike, također ćemo primijetiti relativizam devijantnosti. Naime, među pripadnicima Pokota Istočne Afrike, od žena se očekuje da uživaju u seksualnim aktivnostima, dok samo nekoliko kilometara dalje, među pripadnicima plemena Gusii, žene koje uživaju u seksualnim aktivnostima smatrane su devijantnima, a muškarci smatraju da snošaj crpi njihovu snagu, dok ga žene smatraju teretom. Također, kada je u pitanju homoseksualnost, nailazimo na relativitet u poimanju. Većina društava osuđuje homoseksualnost, dok pripadnici plemena Azande Istočne Afrike prihvaćaju i podržavaju homoseksualnost. U navedenim društvima, mladi ratnici žive zajedno i nije im dozvoljeno sklapanje braka, međutim, tijekom tog perioda, često uživaju seksualne aktivnosti s mlađim dječacima, i homoseksualnost tog tipa prihvaćena je u njihovoj kulturi (Barkan, 2011, 77).

Jedna od važnih tema čije norme su se promijenile kroz vrijeme jest pobačaj i kontracepcija. Iako je pobačaj danas kontroverzna tema, u antičkom svijetu bio je uobičajena praksa. Također, srednjovjekovni teolozi smatrali su da pobačaj nije ubojstvo ukoliko se izvrši u prvim tjednima začeća. Distinkcija je eliminirana 1869. godine kada je papa Pio IX. deklarirao svaki pobačaj ubojstvom. Danas, pobačaj je legaliziran na raznim prostorima svijeta, ali i dalje ostaje kontroverzna tema mnogih debata i predmet osuđivanja. Kontracepcija je također prakticirana u antičko vrijeme, međutim, nastankom ranog

Kršćanstva, odbačena je kao prihvatljiva opcija. Dugo vremena kontracepcija je bila predmet rasprava i smatrana neprihvatljivom u mnogim društvima. Međutim, u posljednjem stoljeću, norme koje se tiču korištenja kontracepcije, doživjele su dramatičan preokret i danas živimo u svijetu u kojem je korištenje kontracepcije normalno i prihvatljivo ponašanje (Barkan, 2011, 80).

Navedeni primjeri dokazali su relativnost pojma devijantnosti, kao i samu promjenu kroz vrijeme. Važno je razumjeti kako neki čin, nama neprihvatljiv i kontroverzan, drugom društvu i kulturi jest svakodnevnica. Danas aktualne teme, poput pobačaja i homoseksualnosti, mijenjale su se kroz vrijeme i kroz društva, nailazile na osudu i na prihvaćanje, ovisno o društvu. Konačno, sve navedeno dodatno pojašnjava ulogu prostora i vremena u definiranju prihvatljivih i neprihvatljivih normi ponašanja.

2.6. Čimbenici devijantnog ponašanja

2.6.1. Individualni čimbenici

Autori Oland i Shaw (2005) ističu kako je nekontrolirano ponašanje djece i mladih osnovno obilježje eksternaliziranih poremećaja u ponašanju. Djeca i mladi s razvijenim poremećajima u ponašanju nisu dovoljno razvila sposobnost samokontrole, niti sposobnost realnog reflektiranja povratnih informacija iz svoje okoline, što konačno dovodi do iskrivljene samopercepcije koja se manifestira sklonošću pojedinca s eksternaliziranim poremećajem ponašanja da precjenjuje vlastite sposobnosti, te da se ponaša agresivno i impulzivno. Adolescenti s navedenim poremećajima ponašanja imaju pojačan čimbenik traženja uzbuđenja, te je uspostavljena korelacija između navedenog i rizičnih ponašanja mladih – skloni su ispijanju alkohola, eksperimentiranju s drogama, pušenju cigareta i sl (Mihić i Bašić, 2008, 449).

Pod individualnim faktorima devijantnog ponašanja ubrajamo čimbenike kao što su niska inteligencija, egocentričnost, samoprecjenjivanje, osjećaj inferiornosti, nedostatak odgovornosti, emocionalna nestabilnost, nizak stupanj tolerancije i sl. Individualne faktore možemo kategorizirati u dvije skupine: *biološki* i *kognitivni* čimbenici. Biološki se odnose na činjenicu da djeca započinju svoj život s određenim naslijeđenim biološkim obilježjima, sposobnostima i predispozicijama koje interagiraju s obiteljskim, društvenim i kulturalnim okolnostima i mogu rezultirati devijantnim ishodima ponašanja. Kognitivni i emocionalni čimbenici odnose se na agresivnost, teški temperament, poremećaj pažnje, hiperaktivni poremećaj i sl. (Žuvela i dr., 2016, 19-20).

2.6.2. Obiteljski čimbenici

Obitelj predstavlja izvor primarne socijalizacije kod svakog pojedinca. Ključna je u uključivanju pojedinaca u društveni život i pruža osnovu formiranja budućih ponašanja. Stoga je kvaliteta odnosa s roditeljima, kao i dinamika tih odnosa, ključna u razvoju pojedinca. Nekoliko je skupina rizičnih utjecaja unutar obiteljskog okruženja – odnos između roditelja i djece, roditeljski odgojni stilovi i sociopatološke pojave unutar obitelji. Sa sociološkog shvaćanja, utjecaj obitelji izuzetno je bitniji u formiranju devijantnih obrazaca od individualnih faktora ličnosti.

Ovisno od obitelji, postoje situacije u kojima roditelji pružaju negativan utjecaj na razvoj sposobnosti djeteta – pretjerano strog, suviše popustljiv, pretjerano zaštitnički stav i sl. Navedeni su uzroci pokazatelj koliko bliskost roditelja sa djetetom može biti ključan čimbenik za formiranje različitih oblika poremećaja u ponašanju. Autori Maccoby i Martin (1983) razvili su najpoznatiju klasifikaciju roditeljskih stilova u kojima kombiniraju dimenzije kontrole i emocionalnosti. *Autoritativan roditeljski stil* ima iznimno pozitivne učinke na razvoj djeteta. Rezultira maksimalnom potporom i poštovanjem, uz jasno postavljanje granica ponašanja. Roditelji ovog stila otvoreno pokazuju ljubav, pružaju potporu i potiču dijete na razvoj. *Autoritarni roditeljski stil* istiskuje visoku razinu kontrole i nadzora. Roditelj ovog stila je strog, nerealno visokih zahtjeva, te pri postavljanju istih upotrebljava silu. Autoritarni roditelj ne pokazuje toplinu ni ljubav, već isključivo dominaciju i moć u odnosu na dijete, od kojeg se očekuje slijepo poštivanje pravila bez objašnjenja. *Popustljivi roditeljski stil* kombinira visoku razinu topline i emocionalne povezanosti, ali vrlo nisku razinu kontrole i nadzora. S obzirom da ne postoje jasno definirana pravila ponašanja, djeca takvih roditelja sklona su nezrelosti i impulzivnosti. Popustljivi roditelj ne pruža svom djetetu jasnu strukturu normi ponašanja, stoga fleksibilnost postavljenih zahtjeva i ciljeva rezultira onemogućenjem stjecanja normi i pravila ponašanja. Posljednji, *ravnodušni roditeljski stil*, obilježen je niskom razinom ljubavi i topline, kao i nadzora. Opisuje roditelja koji ne pokazuje interes za svoje dijete, kao ni za njegove želje, potrebe, uspjehe i neuspjehe. Gorman-Smith i suradnici (2002) donose zaključak kako je zanemarujući roditeljski stil, obilježen niskom kontrolom, nadzorom i emocionalnom povezanošću, ključni prediktor u formiranju djeteta s poremećajima u ponašanju (Žuvela i dr., 2016, 21).

Nadalje, postoje sociopatološke pojave u obitelji koje mogu biti indikator nastanka poremećaja u ponašanju pojedinca. Loeber i Stouthamer-Loeber (1986) razvili su četiri modela „obitelji pod rizikom“: *zanemarujuće obitelji, konfliktne obitelji, devijantne obitelji* i

kaotične obitelji. U zanemarujućim obiteljima roditelji posvećuju djeci vrlo malo vremena i rijetko ih kontroliraju i nadziru – ne provjeravaju gdje provode slobodno vrijeme i s kim. Konfliktne obitelji karakteriziraju brojne svađe između roditelja i djece, kao i između roditelja samih, te su učestalo popraćeni nasiljem i agresijom. Djeca koja odrastaju u takvoj okolini naučena su na nasilno rješavanje problema i često se osjećaju odbačenima od strane roditelja. Unutar devijantnih obitelji, roditelji toleriraju delinkventno ponašanje, čak ga i podupiru. Roditelji su često i sami agresivni i skloni delinkventnim ponašanjima, a dijete je pod snažnim rizikom da razvije delinkventan tip ponašanja. Pripadnici kaotičnih obitelji ne poznaju granice, niti što je čija odgovornost unutar obitelji. Manje je razvijen osjećaj pripadnosti, a time je i bliskost među članovima niska. Roditelji ne vode dovoljno brige o potrebama djece, i obitelji su često niskog socio-ekonomskog statusa, što rezultira brojnim poteškoćama u socijalnom i emocionalnom funkcioniranju (Žuvela i dr., 2016, 21-22).

Obitelj je zajednica koja bi pojedincu, u sklopu primarne socijalizacije, trebala pružiti osnovne prihvatljive obrasce ponašanja koji će biti prvi korak u uključenju pojedinca u društveni život. Međutim, postoje disfunkcionalne obitelji koje pružaju potporu i osnovu za devijantna ponašanja. Djeca koja odrastaju u takvim obiteljskim zajednicama, skloni su primjenjivanju iskrivljenih obrazaca naučenih kod kuće, na različite društvene situacije.

2.6.3. Škola kao čimbenik

Škola je najorganiziranija institucija specijalizirana za odgoj i obrazovanje mladih. Ona, zajedno s vršnjačkim grupama, izvor je sekundarne socijalizacije. Predstavlja jedan od najbitnijih faktora pripremanja mladih za život u društvenoj zajednici – nekolicina djece se prvi put s obavezama susreće u školi, a nekima je sustav vrijednosti u školi različit od vrijednosti naučenih kod kuće. Obrazovanje nije jedini zadatak škole, mladi se u školi odgajaju ka stjecanju kvalitetnih radnih navika i brojnih drugih sposobnosti, kako bi se lakše integrirali u društvo. Međutim, unatoč pozitivnim funkcijama škole, postoje istraživanja koja dokazuju pozitivnu povezanost između delinkventnog ponašanja i školskih neuspjeha. Izvor frustracija, koje vode ka delinkventnom ponašanju, često je ponavljanje razreda, neadekvatan sustav ocjenjivanja, neadekvatan stav nastavnika prema učeniku, slabe ocjene, osjećaj diskriminacije od strane vršnjaka ili nastavnika i sl. Pojavi delinkvencije dodatno doprinose sljedeći faktori: zanemarivanje razvijanja radnih navika, nedostatak adekvatno osposobljenih nastavnika, pridržavanje zastarjelih učenja u nastavi, konformizam prema preživjelim standardima koji se suprotstavljaju novim idejama, favoriziranje učenika viših slojeva i nepravilni međuljudski odnosi (Karić prema Babić, 2020, 106-107).

Jedan od problema na koji se ukazuje unutar obrazovnog sustava je nastavni plan i program, koji nije u skladu s potrebama i interesima studenata, i koji je često neusklađen sa psihičkim i fizičkim mogućnostima učenika. Navedeno rezultira frustracijama, odbojnosti prema školi i nezainteresiranosti koje tvore osnovu ka delinkventnim pojavama u ponašanju. Neuspjeh u školi također se dovodi u vezu s delinkventnim ponašanjima. Može biti rezultat poremećene klime u školi, visokih zahtjeva za postignućem, nedostatka podrške nastavnika i nedostatak jasnih pravila. Neuspjeh u školi povećava rizik za razna devijantna ponašanja kao što je konzumiranje droga, alkohola i druga rizična ponašanja. Negativne ocjene u školi će kod roditelja izazvati ljutnju, osuđivanje i slične reakcije. Ukoliko u tom slučaju roditelji ne pruže podršku djetetu, već se ophode agresivno i smatraju ga nesposobnim, doći će do samoispunjavajućeg proročanstva – dijete će početi ponašati se u skladu s etiketom koju mu roditelji pripisuju. Takvo dijete će pokušati ostvariti uspjeh na drugom, delinkventnom području. Nasilje među vršnjacima u školi također predstavlja problem unutar školskog obrazovnog sustava. Nasilje može uključivati fizičko zlostavljanje, verbalno i seksualno uznemiravanje, nasilje prema nastavnicima, nasilje od strane nastavnika, vandalizam i sl. Izloženost bilo kojem od navedenih tipova nasilja može imati trajne posljedice za mentalno zdravlje učenika. Najčešće primijećene posljedice su anksioznost, depresija, posttraumatski sindrom, nisko samopoštovanje, autodestruktivno ponašanje, bijes i agresija (Babić, 2020, 107-110).

Kao što je navedeno, škola igra ključnu ulogu u pripremanju mladih za društveni život i izazove koje pruža. Međutim, ona također može biti plodno tlo uspostavljanja temelja za buduća devijantna ponašanja. Odnosi unutar škole – s nastavnicima, kolegama, kao i postignuti uspjesi, igraju važnu ulogu u formiranju pojedinca. Ukoliko su negativno potkrijepljeni, mogu odvesti u razna rizična ponašanja – agresiju, nasilje, pa čak i u eksperimentiranje s opijatima.

2.6.4. Mediji kao čimbenik

Između mnoštva psiholoških i socioloških teorija učenja, kada govorimo o utjecaju medija, trebamo izdvojiti: *učenje uvjetovanjem*, *učenje modeliranjem*, *teoriju priminga* i *teoriju skripti*. Comstock i Paik (1991) govore kako se učenje uvjetovanjem temelji na pozitivnim ili negativnim podražajima, tj. sustavu nagrade i kazne. Na području medija, najlakše je uočiti navedeni sustav na primjeru video igrice kada određeno ponašanje pojedinca vodi prema postizanju određenog cilja. Sociološki aspekt učenja modeliranjem temelji se na učenju uloga modeliranjem, odnosno imitiranjem, te ovisi o različitim individualnim i

društvenim čimbenicima koji će pojedincu biti više ili manje privlačni (Bandura prema Livazović, 2012, 3). Berkowitzeva (1984) teorija priminga tvrdi da, pri interakciji s okolinom, u našem mozgu nastaju semantički povezane kognicije, osjećaji i tendencije ponašanja – mreža asocijativnih neuronskih veza. Kada medijski sadržaj aktivira mrežu, u njoj se stvara novi niz kognicija, te ponavljanjem istih nastaje automatski i spontan proces koji utječe na povećavanje vjerojatnosti pojavljivanja agresivnog ili nekog drugog medijski portretiranog ponašanja. Autori Huesmann i Tomkins, u razdoblju od 1979. do 1987. predstavljaju teoriju skripti, koja skripte definira kao mentalne rutine ili programe pohranjene u pamćenju, koje osoba koristi automatski u rješavanju problema. Sadrže informacije o očekivanom slijedu događaja i postupanja kod pojedinih situacija. Teorija pretpostavlja da mladi iz medija preuzimaju skripte rješavanja problema jer su oni važan izvor modela učinkovitog rješavanja problema. *Opći model agresivnosti* integrira ideje kognitivne teorije učenja, priming teoriju i teoriju skripti sa stimulacijom i daje odgovarajući koncept na pitanje zašto izloženost nasilnim medijima uzrokuje porast agresivnosti. Pojava nasilnog ponašanja utemeljena je na učenju i primjeni s agresivno povezanim spoznajnim strukturama u pamćenju. Primjerice, nedavna izloženost nasilnim medijskim sadržajima utječe na agresivno ponašanje, tako što podiže agresivnost podučavajući promatrače kako biti nasilan jačanjem primarnih agresivnih spoznaja i povećanjem uzbuđenja (Livazović, 2012, 3).

S obzirom da pojedinci, kao društveni akteri, od najranijeg djetinjstva uče kako opažati, učiti, reagirati na podražaje iz okoline, vidimo kako dugotrajna izloženost rizičnim medijskim sadržajima može utjecati na stvaranje rizičnih ponašanja. Virtualna stvarnost u suvremeno doba postaje važan čimbenik u interakciji i socijalizaciji općenito, stoga nije čudno kako mladi sve više usvajaju obrasce ponašanja naučene na internetu.

2.7. Oblici devijantnog ponašanja

2.7.1. Alkoholizam

Alkoholizam najčešće definiramo kao prekomjernu zlouporabu alkohola, koja može izazvati ovisnost, te se u tom slučaju tretira kao bolest. Uživanje alkohola je već stoljećima popularno među svim populacijama, međutim, ono što dovodi do enormnog populariziranja u suvremeno doba jest činjenica da starosna dob pojedinaca, koji počinju ispijati alkoholna pića, postaje sve niža. Time raste broj maloljetnika koji u rastućem broju konzumiraju alkohol. S obzirom da alkoholizam u ranim danima može utjecati na razvoj pojedinaca, zlouporaba alkohola predstavlja važan društveni problem među mladima. Posljedice prekomjernog i

dugotrajnog konzumiranja alkohola su: nesposobnost obavljanja radnih dužnosti, bračnih i roditeljskih uloga, nestrpljivo ponašanje, agresivnost, zapuštenost, nemogućnost uspostavljanja normalne komunikacije i sl. Intelektualne funkcije, poput učenja, razuma, percepcije, vremenske orijentacije, značajno su oštećene prekomjernom zlouporabom alkohola (Subotin i Odalović, 2016, 49).

Nadalje, alkoholiziranje među mladima uobičajeno je i prihvaćeno u mnogim društvenim sredinama, često i poželjno ponašanja na različitim proslavama i događajima. Stjecanje popularnosti i modeliranje tuđih ponašanja, često je okidač za učestalo posezanje za alkoholom. Sklonosti pojedinaca da zloupotrebljavaju alkohol veže se uz slabije etičke norme ponašanja, povodljivost, niži prag tolerancije na frustracije, te konzumiranje alkohola doprinosi jačem osjećaju sigurnosti i opuštenosti (Lovašić, 2020, 13).

2.7.2. Droge

Drogom definiramo sve supstance koje, konzumirane u određenoj količini, mijenjaju uobičajeno stanje svijesti i izazivaju iskrivljen doživljaj realnosti. Pojam narkomanije ne uključuje nužno fizičku ovisnost, već samo psihičku ovisnost, tj. naviku. Znači da u slučaju prestanka korištenja ne postoje apstinencijalni simptomi, oni postoje isključivo u slučaju fizičke adicije na određeni opijat, pri čemu dolazi do nervoze, anksioznosti, agresije i sličnih simptoma koji se javljaju ukoliko fizički ovisna osoba ne koristi supstance određeni period. Pojam ugone koju donosi korištenje droga, nije jedini razlog zloupotrebe, već mnoštvo mladih ističe kako supstance djeluju na proširenje svijesti i otkrivaju nove realnosti (Drakulić, 1973, 110-111).

Uporaba opojnih droga, prirodnog ili sintetičkog podrijetla, za posljedicu ima ugrožavanje psihičkog i fizičkog zdravlja izazivanjem ovisnosti, narušavanje osobnog integriteta i asocijalno ponašanje. Uz radikalne posljedice, kao što je ovisnost i nemogućnost normalnog sudjelovanja u društvu, postoje i indirektno posljedice kao što su smanjena radna sposobnost, destruktivan utjecaj na obitelj i okruženje, neproduktivnost pojedinca i sl. Narkomanija jest postala socijalno-medicinska bolest pojedinca, obitelji i širih društvenih zajednica. Pažnja se mora usmjeriti, ne samo na suzbijanje zloupotrebe droga, već i na ublažavanje posljedica zloupotrebe (Subotin i Odalović, 2016, 50).

Eksperimentiranje s drogama u postmodernom dobu postaje globalizirani problem kojem naginje sve više mladih diljem svijeta. S obzirom na neizvjesnosti i anksioznosti koje donosi suvremeni, ubrzani, tehnološki napredan svijet, sve više mladih pronalazi utjehu i

pripadanje među raznim devijantnim skupinama koje u drogama traže bijeg od realnosti, ili čak novu realnost.

2.7.3. Kockanje

Pojam kockanja vrlo je širok, od klađenja na utakmice do igranja „igara na sreću“ u *casinima*. Međutim, svi tipovi kockanja imaju sličan ishod – od dvije ili više strana, uvijek jedna strana gubi, a druga pobjeđuje. Nije nužno da svako kockanje postane svakodnevnica, ali ukoliko do toga dođe, ona prelazi u devijantan obrazac. Društvene posljedice kockanja velikih su razmjera, ogledaju se u moralnoj, materijalnoj, zdravstvenoj i političkoj šteti. Samim time, utjecaj kockanja ne djeluje isključivo na pojedinca, već na njegovo bliže okruženje i društvo u cjelini. Osim što kockanjem slabi ekonomska moć, gube se materijalni resursi pa i osnovna sredstva za život zbog nekontrolirane želje za okušavanjem sreće. U tom trenutku, kockanje postaje ovisnost koja otvara vrata raznim drugim devijantnim ponašanjima zbog činjenice da će kockar odlučiti izvršiti razna kriminalna djela kako bi došao do novčanih sredstava za daljnje kockanje (Subotin i Odalović, 2016, 51).

Unatoč činjenici da kockanje ne izaziva zdravstvene probleme, kao što izazivaju alkohol i opojne droge, ono ipak stvara snažnu ovisnost koja može biti destruktivna za sve druge aspekte obiteljskog i društvenog života. Mladi koji se upuštaju u „igre na sreću“ mogu se vrlo brzo izgubiti u svijetu kocke, pogotovo ukoliko „početnička sreća“ odigra ulogu, stvorit će privid vrlo lakog osvajanja, koji će kasnije odvesti u ponor gubitaka.

2.7.4. Nasilje

Kod pojma nasilje, razlikujemo vršnjačko nasilje od vršnjačkog zlostavljanja (*bullying*). Vršnjačko nasilje nadređena je kategorija naspram zlostavljanja, i ono ne mora nužno uključivati zlostavljanje, koje predstavlja teži oblik vršnjačkog nasilja. Olweus (1999) ističe tri kriterija koja karakteriziraju fenomen vršnjačkog zlostavljanja. Prvi kriterij jest agresivno ponašanje ili namjerno nanošenje štete drugoj osobi, drugi kriterij predstavlja uzastopno ponavljanje i trajanje spomenute štete za drugog pojedinca, i konačno, treći kriterij je neravnoteža moći koja obilježava odnos pojedinca koji zlostavlja i onog koji je zlostavljan. Ne mora postojati pravi uzrok za nastanak zlostavljanja među mladim vršnjacima, često i ne postoji provokacija s druge strane. Međutim, do zlostavljanja svejedno dolazi – verbalnog, fizičkog ili psihičkog. Nasilje za posljedicu često drži psihosocijalne poteškoće do kojih dolazi uslijed kontinuiranog izlaganja nasilju. Brojni autori provode istraživanja kojima zaključuju da su posljedice izlaganja nasilju često povučенost, socijalna anksioznost, strah od

negativnog vrednovanja, izvještavanje socijalnih situacija. Ti mladi su često tihi, osjetljivi, slabih komunikacijskih vještina, oprezni i nesigurni (Rajhvajn Bulat i Ajduković, 2012, 168-170).

Fenomenu nasilja možemo pristupiti i sa drugog stajališta. Unatoč razvoju svijesti o jednakosti i slobodi u suvremenom, globaliziranom svijetu, nasilje svejedno raste. Razlog se krije u činjenici da nasilje otvara mogućnost novog društvenog djelovanja, kojim se, neovisno o prostoru i vremenu, najlakše i najbrže ostvaruju željeni ciljevi. Ono varira od iskorištavanja tuđe radne snage, nametanja svoje volje drugim osobama u području svog djelovanja, do iznimno rizičnih radnji koje ulaze u kriminalne djelatnosti, kao što su pljačke i oduzimanje materijalnih bogatstava (Matić i Matić, 3).

Nasilje samo po sebi predstavlja vid devijantnog ponašanja, međutim, ono će eskalirati ukoliko nasilni pojedinci u svom okruženju pronađu podršku ili bilo kakav vid pozitivnog potkrijepljenja koje će utjecati na dugotrajno manifestiranje nasilja i rješavanja problema nasilnim putem. Mladi skloni nasilju često su nestrpljivi pojedinci koji su navikli postizati ciljeve nasiljem i nailaze na podršku koja pruža potporu daljnjoj evoluciji devijantnih ponašanja.

2.8. Sankcioniranje devijantnog ponašanja

Kako bi objasnili ulogu sankcija u društvenom životu pojedinaca, potrebno je rastumačiti pojam socijalne kontrole prisutne u društvu. Naime, zaštita postojećih društvenih normi i vrijednosti zadaća je svakog društva. Iz tog razloga, unutar svakog socijalizacijskog procesa, društvo postavlja određene zahtjeve u ponašanju pojedinaca kako bi se zaštitili od kršenja prihvaćenih normi ponašanja. U trenutku kada se pojave učestale tendencije kršenja normi i vrijednosti, pokreću se mehanizmi socijalne kontrole koji prisiljavaju pojedinca na konformističko ponašanje sukladno društvenim normama. Socijalnu kontrolu definiramo kao proces u kojem članovi društva daju podršku poželjnim oblicima ponašanja i obeshrabruju nepoželjne oblike. Ono obuhvaća brojne mehanizme i sredstva reguliranja ponašanja – sankcije. Mogu biti pozitivne ili negativne. Pozitivne nastupaju ukoliko je društveno djelovanje u skladu s normama - nagrade, a negativne ukoliko je prisutno kršenje prihvaćenih normi – kazne. Djelovanje socijalne kontrole možemo razlikovati s obzirom na oblik socijalne kontrole, i s obzirom na izvor. Dva su oblika socijalne kontrole, prvi je *neformalni* – odnosi se na spontanu reakciju okoline. Pozitivne sankcije neformalnog oblika uključuju verbalna i gestovna odobravanja i pohvale, a negativne uključuju razne varijacije, od prijekornog

pogleda do prijatnji. Međutim, kada za određeno isto ponašanje, pojedinac dobije i pozitivne i negativne sankcije, dolazi do nesklada među normama različitih grupa unutar društva. Navedeno stavlja izbor ispred pojedinca, ili će kršiti norme jedne grupe kako bi se prilagodilo očekivanjima druge grupe, ili obrnuto. *Neformalni* oblik socijalne kontrole pokreće pozitivne reakcije u obliku određenih pohvala i priznanja, primjerice na području sporta, a negativne reakcije su zakonski i sustavno regulirane od strane policije, suda, zatvora i sl. Nadalje, s obzirom na izvor, razlikujemo *izvanjsku* socijalnu kontrolu, u kojoj društvena sredina želi sve oblike djelovanja i ponašanja prilagoditi prilagođenim i prihvaćenim društvenim standardima, i *unutarnju* socijalnu kontrolu, koja djeluje sustavom internaliziranih normi i vrijednosti, a pojedinac se vodi osobno prihvaćenim pravilima djelovanja i ponašanja koje doživljava kao vlastite (Matić, 2003, 60-61).

Problem koji nastaje, najčešće među adolescentnim skupinama, jest činjenica da će mladi pojedinci vrlo često se konformirati stavovima ostatka grupe, čak i ako se ne slažu, samo kako nebi bili izloženi sankcijama – odbacivanju, izopćavanju i sl. Stoga se mnoštvo mladih ljudi konformira stilovima i stavovima grupe kojoj pripadaju, isključivo iz razloga što se boje reći „ne“. Mladi koji pristaju raditi stvari kojima se protive često su nesigurni, niskog samopouzdanja i osjećaja manje vrijednosti. Navedeno često može rezultirati rizičnim ponašanjima kao što su bježanje s nastave, sudjelovanje u fizičkim obračunima, krađa, uništavanje tuđe imovine, konzumiranje opijata i slično (Đuranović, 2014, 122).

2.9. Ranija istraživanja

2.9.1. Mladi i alkohol

Zavod za hitnu medicinsku pomoć u Nišu 2009. godine, proveo je retrospektivnu analizu alkoholne intoksikacije kod mladih u petogodišnjem periodu od početka 2004. do kraja 2008. godine. Rezultati su pokazali kako se potrošnja alkohola po glavi stanovnika sve više povećava kroz godine u cijelom svijetu, prvenstveno među mladima. Primjerice, 30% mladih u Hrvatskoj se jednom u dva tjedna opija „do besvjesti“, u Britaniji se djeca ispod 16 godina opijaju dva puta više nego što je bio slučaj prije 10 godina, a u Francuskoj 70% djevojčica i 80% dječaka svoje prvo alkoholno piće popije s 11 godina. U Nišu, između 2004. i 2008. godine, 270 pacijenata primljeno je u bolnicu zbog akutnog pijanstva, od kojih je 152 (56%) ljudi mlađe od 25 godina, a najmlađa pacijentica imala je 10 godina. Od 152 pacijenta, 68.4% bili su muškog spola, a 31.6% ženskog spola. Značajno je spomenuti činjenicu da su

mladi najčešće na hitni prijem dolazili u pratnji vršnjaka, uz zamolbu da o navedenom događaju roditelji ne budu obaviješteni (Manić i dr., 2009, 16-17).

Europsko istraživanje o pušenju, pijenju i uzimanju droga među učenicima 2007. godine provelo je istraživanje u Hrvatskoj. Ispitivanje je obuhvatilo 6 328 učenika, od kojih je 92% učenika i učenica 1. razreda srednje škole, i 95% učenika i 94% učenica 2. razreda barem jednom u životu konzumiralo alkohol. Tijekom 2007. godine, više od 10 puta alkoholna su pića pili 43% dječaka i 31% djevojčica 1. razreda, a 57% dječaka i 44% djevojčica 2. razreda. Kod oba spola se opaža trend porasta konzumiranja alkohola u prelasku iz 1. u 2. razred srednje škole. 62% dječaka i 48% djevojčica 1. razreda i 72% dječaka i 59% djevojčica 2. razreda opilo se barem jednom u životu. Također, utvrđeno je da dječaci češće konzumiraju pivo, dok su djevojke sklonije žestokim pićima. Navedeno istraživanje, u usporedbi s prethodnim istraživanjima ESPAD-a, pokazalo je snažni porast u učestalosti ispijanja alkohola među mladima u Hrvatskoj (Mihić i Bašić, 2008, 453-454).

Istraživanje alkoholizma kod mladih provedeno je i u Karlovcu, koristeći podatke iz Bolničkog informacijskog sustava Opće bolnice Karlovac za razdoblje između 2013. i 2018. godine. Pri statističkoj obradi podataka korištene su deskriptivna i inferencijalna statistika. U navedenom vremenskom razdoblju u bolnicu je zaprimljeno ukupno 173 muška i 65 ženskih pacijenata, te je razlika s obzirom na spol statistički značajna. Svake godine broj muških pacijenata bio je statistički značajniji od zaprimljenog broja žena. Prosječna dob svih pacijenata u tom razdoblju bila je 19 godina, dok je najstarija osoba bila stara 25, a najmlađa 10 godina. Postoji i statistički značajna razlika u distribuciji broja mladih koji su zaprimljeni u bolnicu zbog konzumiranja alkohola u navedenom vremenskom razdoblju – najveći broj pacijenata zaprimljen je 2015. i 2016. godine, a od 2016. do 2018. uočava se pad u broju pacijenata zaprimljenih zbog konzumacije alkohola (Spudić i Kosić, 2020, 105-107).

Sva navedena istraživanja ukazuju na trend konzumiranja alkohola od pubertetskih dana, što dokazuje da su društva sve tolerantnija prema mladenačkim opijanjima. Također, rezultati su ukazali na činjenicu da su pripadnici muškog spola aktivniji u konzumiranju alkohola od suprotnog spola.

2.9.2. Mladi i droga

Istraživanje na podacima prikupljenim od ožujka 2001. do veljače 2002. provedeno je na uzorku od 1075 osoba s područja Zagreba, od kojih je 642 muškog i 433 ženskog spola. Preko 90% ispitanih živi u gradu, većinom su studenti, zatim zaposleni, srednjoškolci itd.

Maksimalni raspon dobi je između 15 i 47 godina, dok se 68% sudionika kreće u rasponu od 18 do 26 godina. Autori su kategorizirali opijate u 3 kategorije – lake droge (marihuana, hašiš), sintetičke droge (*ecstasy*, LSD) i teške droge (Heroin, kokain, *speed*) Rezultati su pokazali kako 77.5% sudionika konzumira lake droge, 34.5% sintetičke, a 10% teške droge. Određeni broj sudionika konzumira više od jedne vrste droga, ali većina konzumira isključivo lake droge. Kada je u pitanju učestalost korištenja, podaci su pokazali da 14.3% sudionika konzumira opijate svaki dan, 20.7% dva ili 3 puta tjedno, 18.4% jednom tjedno, 9.7% jednom u dva tjedna, kao i jednom mjesečno, a rijede od svega navedenog 27.2 %. Također, učestaliji korisnici češće upotrebljavaju sintetičke i teške droge, a najrjeđa je učestalost među konzumentima lakih droga (Buđanovac i Jandrić, 2002, 178-181).

Rezultati ESPAD istraživanja u Europi 2003. godine pokazuju kako učenici u najvećem postotku eksperimentiraju s marihuanom ili hašišem. Zemlja koja prednjači jest Češka (44%), a raširenost uporabe je između 38 i 40% u Francuskoj, Irskoj, Švicarskoj i Velikoj Britaniji. Marihuana se najmanje konzumira na Cipru, u Grčkoj, Švedskoj, Rumunjskoj i Turskoj – između 3 i 7%, te u Finskoj, Norveškoj i Farskim otocima – oko 10%. U većini zemalja uporaba marihuane češća je kod muškog spola. Uz marihuanu, najčešće konzumirana supstanca jest *ecstasy* – prednjači Češka (8%), a zatim slijede Hrvatska, Estonija, Nizozemska i Velika Britanija (5-7%). U Hrvatskoj je ESPAD istraživanje provedeno 2007. godine, a rezultati su pokazali da je 20% dječaka i 15% djevojčica 1. razreda i 30% dječaka i 11% djevojčica 2. razreda, konzumiralo marihuanu bar jednom u životu. Konzumiranje marihuane je u stalnom porastu, a konzumacija *ecstasyja* bila je u porastu do 2003. godine, a od 2003. pa nadalje zabilježen je pad korisnika među muškim i ženskim spolom. U Hrvatskoj je nešto veća stopa uzimanja inhalanata – 14%, za razliku od europskog prosjeka – 10%. Hrvatska se 2007. godine nalazila u prosjeku europskih zemalja, kada su u pitanju ovisnosti, što je ukazalo na lagani trend porasta prosjeka (Mihić i Bašić, 2008, 455-456).

Istraživanje utjecaja psihoaktivnih tvari na zdravlje mladih osoba provedeno je 2013. godine na uzorku od 100 sudionika prosječne starosti 20,66 godina, metodom anonimne *online* ankete. 38% sudionika bilo je muškog, a 62% ženskog spola. Rezultati su pokazali da je 32% sudionika barem jednom u životu konzumiralo neki oblik droge, 1% redovito konzumira određeni opijat, te isti postotak vrijedi za povremeno konzumiranje (1%). Motiv za prvu konzumaciju je u najvećem postotku (45%) bila želja za dokazivanjem, zatim znatiželja (28%), te prisutni problemi u obitelji (10.6%). Najmanje zabilježeni motivi bili su dosada

(6%) i krivi uzori u životu (8%). Najviše sudionika konzumira kanabioide (91%), a rijede se konzumiraju halucinogene droge (6%). Kada je u pitanju dostupnost, sudionici zaključuju da je droga najdostupnija na tulumima (48%), zatim u susjedstvu (27%) i u školama (17%) (Čanić i Friščić, 2013, 170-172).

Istraživanja raširenosti konzumiranja psihoaktivnih tvari ukazuju na većinsku raširenost korištenja lakših droga, poput marihuane i hašiša (kanabinoide), a manji razmjer korištenja teških droga i sintetičkih, poput LSD-a, kokaina, heroina, *ecstasyja* i sl. Vidljivo da je da mnoštvo mladih pristupa eksperimentiranju s drogama, te da je najčešći razlog pristupanja upravo želja za dokazivanjem društvenoj grupi kojoj pripadaju.

2.9.3. Mladi i kocka

Istraživanje kockanja i klađenja među mladima provedeno je na prigodnom uzorku od 2702 srednjoškolaca iz sedam gradova Hrvatske – Zagreb, Split, Rijeka, Osijek, Slavonski brod, Vinkovci i Koprivnica. Sudionika muškog spola bilo je 1330, a ženskog 1372. Raspon dobi kreće se od 14 do 21 godine. Dva upitnika su korištena kao instrument – upitnik o socio-demografskim podacima i upitnik aktivnosti kockanja. Istraživanje je provedeno u razdoblju od 2011. do 2013. godine. Rezultati su istakli kako je 73% srednjoškolaca barem jednom sudjelovalo u nekom obliku igre na sreću, a među maloljetnicima, samo 19.7% sudionika nikada nije okušalo svoju sreću, što znači da maloljetnike ne sprječava činjenica da nemaju legalnog prava upuštati se u igre na sreću. Veći je broj djevojaka (80%) naspram mladića (66%), koji su barem jednom pokušali igrati igre na sreću. Ispitano je i koje igre prevladavaju u spektru kockarskih igara, te su rezultati pokazali kako se 40% srednjoškolaca barem jednom kladilo na sportske rezultate, a zatim su bile lutrijske igre. 20% sudionika imalo je iskustvo igranja na automatima, a 10% ih se okušalo u elektronskom ruletu. Međutim, kada je u pitanju učestalost, rezultati su pokazali da je sportsko klađenje najučestaliji oblik kockanja – 20% sudionika redovito se kladi na sportske rezultate, a potom slijede igre na automatima (7%), i najmanje su zastupljeni elektronski ruleti u redovitom kockanju (3%). Među redovitim sudionicima kockanja i klađenja, u većem postotku su zastupljeni mladići za razliku od djevojaka (Ricijaš i dr., 2016, 30-34).

Istraživanje kockanja također je ispitano na prigodnom uzorku od 615 sudionika grada Zagreba (52.9%) i Splita (47.1%). Sudionici pripadaju jednom od 3 hrvatska srednjoškolska programa – gimnaziji, strukovnoj četverogodišnjoj ili strukovnoj trogodišnjoj srednjoj školi. Istraživanje je provedeno korištenjem GPSS* subskale, sudionici su morali određivati tvrdnje na ljestvicama odgovora, čije bi zbrajanje rezultiralo ukupnim rezultatom u rasponu od 0-27

bodova, a mladi se potom kategoriziraju u jednu od 3 skupine ozbiljnosti razvijenih štetnih posljedica kockanja na psihosocijalne sposobnosti. Skupine su: ne postojanje problema povezanih s kockanjem (zeleno svjetlo), niska do srednja ozbiljnost problema (žuto svjetlo) i visoka ozbiljnost problema (crveno svjetlo). Rezultati ukazuju kako 18.5% mladića zadovoljava kriterije za „crveno svjetlo“, 22-3% za „žuto svjetlo“ i 60% mladića nema nikakve štetne posljedice kockanja. Prosječna je dob svih triju skupina 16 godina, te rezultati navedenog istraživanja idu u korak s ranijim istraživanjima na hrvatskom području. Mladi koji spadaju u kategoriju „crvenog svjetla“ učestaliji su u igranju igara na sreću, 75% mladih ove kategorije redovito se kladi (jednom tjedno ili češće), a 35% mladih redovito sudjeluje u igrama na automatima (Ricijaš, 2020, 52-54).

Glavak Tkalić i Miletić 2012. godine u Hrvatskoj proveli su najveće istraživanje u Hrvatskoj vezano za igre na sreću. Istraživanje je provedeno na uzorku od 4800 sudionika u rasponu od 15 do 64 godine. Od navedenih, 67% se barem jednom okušalo u igrama na sreću. Među mlađim odraslima (od 15 do 34), znatno je manje žena (22.7%) nego muškaraca (45.7%) odigralo u posljednjih mjesec dana, prije provođenja istraživanja, neku igru na sreću. Rezultati pokazuju da muškarci kockaju 6 puta više nego žene. Najčešće igrana igra na sreću među osobama koje su imale problem povezan s kockanjem bile su kladioničke igre – 72.3%, zatim slijede automati (42.4%), casino igre (40%), loto (25%), online igre (20%), lutrija (18.8%), bingo (14.1%) i keno (4.8%) (Kovačić, 2019, 6).

Rezultati navedenih istraživanja upućuju na aktivno sudjelovanje populacije u igrama za sreću u Hrvatskoj, što u suvremeno vrijeme, s raznim *online* opcijama, stvara sve veći problem. Kockanje, ne samo da uništava psihosocijalne sposobnosti pojedinca koji sudjeluje u igrama na sreću, već je i okidač za razna druga devijantna ponašanja, s obzirom da pojedinci kada ostanu bez prihoda za kockanje, pronalaze razne ilegalne i nelegitimne načine kako bi se dokopali novca i ponovno okušali sreću.

2.9.4. Mladi i nasilje

Istraživanje nasilja među mladima provedeno je 2011. godine u veljači i ožujku u četiri grada Hrvatske – Ogulin, Velika Gorica, Oroslavlje i Zabok. Uzorak je činilo 558 učenika srednjih škola, od kojih je 292 mladića i 266 djevojaka. Instrument istraživanja bio je upitnik i skala vršnjačkog nasilja. Rezultati su pokazali kako učenici najčešće doživljavaju psihičko nasilje od strane svojih vršnjaka, prvenstveno ogovaranje, a taj oblik nasilja najviše čine i drugima. Drugi najčešći oblik doživljenog i počinjenog nasilja jest vrijeđanje i nazivanje pogrđnim imenima, a najčešći fizički oblik doživljenog i počinjenog nasilja jest

udaranje ili namjerno guranje. Čak 211 učenika (37.8%) doživljava jednom tjedno ili češće barem jedan oblik od navedenih nasilja. Učenici su svrstani u 4 skupine – (1) nasilnici, (2) žrtve, (3) nasilnici-žrtve i (4) neuključeni u vršnjačko nasilje, kako bi se otkrila povezanost između vršnjačkog nasilja i nasilja u obitelji. Rezultati pokazuju kako najmanje psihičkog zlostavljanja od strane roditelja doživljavaju učenici koji nisu uključeni u vršnjačko nasilje, a najviše nasilnici-žrtve i nasilnici. Također, žrtve se ne razlikuju od nasilnika, ali se razlikuju od nasilnika-žrtvi – nasilnici-žrtve su doživjeli više fizičkog zlostavljanja od strane roditelja u odnosu na žrtve neuključene u nasilje. Kod ekstremnog fizičkog zlostavljanja, statistički značajnu razliku pronalazimo samo između nasilnika-žrtvi i neuključenih u vršnjačko nasilje, pri čemu su nasilnici-žrtve izloženi nasilju od strane roditelja. Kada je u pitanju počinjeno i doživljeno vršnjačko nasilje, rezultati pokazuju da ako je netko počinitelj vršnjačkog nasilja, veća je vjerojatnost da će biti u skupini najizloženijih nasilju, i obrnuto (Rajhvajn Bulat i Ajduković, 2012, 176-182).

Nadalje, još jedan važni oblik nasilja u suvremenom društvu jest elektroničko nasilje. Ovisnost o internetu i elektroničko nasilje, zbog neprestanog razvoja tehnologije, u sve su većem porastu. Istraživanje je provedeno 2016. godine na uzorku od 358 učenika srednjih škola, međutim, u konačni uzorak ušlo je 352 sudionika – 195 mladića i 157 djevojaka. Prosječna dob ispitanih bila je 17 godina. Instrument provođenja istraživanja jest upitnik. 11.7% sudionika doživljavaju elektroničko nasilje, a 11-5% sudionika provodi nasilničko ponašanje na internetu. Od svih sudionika, 27.5% ujedno doživljava i provodi nasilničko ponašanje, dok 49.3% sudionika ne sudjeluje u elektroničkom nasilju. Postoji niska pozitivna povezanost između upotrebe društvenih mreža i izloženosti virtualnom nasilju – češće doživljavanje elektroničkog nasilja među mladima korelira s duljim vremenom provedenim u aktivnostima na internetu. S druge strane, rezultati ne ukazuju na značajnu povezanost između upotrebe društvenih mreža i činjenja elektroničkog nasilja među mladima. Također, rezultati ukazuju kako neki sudionici sudjeluju u kockanju na internetu, te je utvrđena korelacija tih aktivnosti s izvršavanjem virtualnog nasilja, što ukazuje na podatak da mladi koji izvršavaju vršnjačko nasilje, ujedno i pokazuju tendencije rizičnog ponašanja u drugim aktivnostima kao što su kockanje i gledanje pornografskog sadržaja (Vejmeka i dr., 2017, 64-70).

Provedena istraživanja ukazuju na rašireni problem nasilja među mladima. U prošlosti, vršnjačko nasilje izvršavana su u školama, parkovima, igralištima i svim drugim mjestima okupljanja mladih. Međutim, danas se javlja rašireni problem virtualnog nasilja – s napretkom tehnologije omogućeno nam je da utječemo na nekog ili nešto bez neposredne blizine, time je

i nasilje probilo svoje granice i nastupa u raznim drugim oblicima, što u suvremeno vrijeme predstavlja veliki problem.

3. Metodološki pristup

Ovaj istraživački rad bavi se društvenim fenomenom devijantnog ponašanja. Predmet istraživanja jest istražiti odnos studenata prema devijantnom ponašanju. Ispitati što uopće smatraju devijantnim ponašanjem, prakticiraju li ili su izloženi istom, prihvaćaju li devijantna ponašanja kod drugih mladih pojedinaca, te jesu li upoznati s tim što je devijantno ponašanje. Opći cilj istraživanja je istražiti mišljenja, stavove i prakse mladih o devijantnom ponašanju. Posebni ciljevi su:

- ispitati informiranost studenata/-ica o tome što smatraju pod devijantnim ponašanjem
- ispitati koliko studenti/-ice prakticiraju devijantna ponašanja
- ispitati koliko su prisutna devijantna ponašanja u vršnjačkim skupinama studenata/-ica
- ispitati kakvu vezu pronalazimo između pripadnosti fakultetu i prakticiranja devijantnih ponašanja

Temeljna hipoteza istraživanja pretpostavlja kako će rezultati istraživanja pokazati ublažena mišljenja i stavove, odnosno toleranciju prema devijantnom ponašanju. Postavljene su i druge istraživačke hipoteze:

H1 – očekujemo da će rezultati pokazati kako studenti/-ice prakticiraju određena ponašanja koja su u društvu smatrana devijantnima

H2 – očekujemo kako će rezultati pokazati kako studenti/-ice koji odgoj svojih roditelja procjenjuju kao „popustljiv“ češće prakticirati devijantna ponašanja za razliku od studenat/-ica koji odgoj procjenjuju kao „strog“

H3 – očekujemo da će rezultati istraživanja pokazati razliku u prakticiranju devijantnih ponašanja kod studenata i studentica dvaju fakulteta

U ovom radu korištena je *online* anketa kao istraživačka metoda provedena strukturiranim upitnikom kao mjernim instrumentom. *Online* anketa ispostavila se kao najprikladnija metoda za provođenje ovog istraživanja s obzirom da u vrijeme pandemije dopušta da studenti i studentice ispune upitnik iz udobnosti svoga doma. Također, prednost je ušteda vremena i novaca pri provođenju istraživanja.

Istraživanje je provedeno na uzorku od 200 studenata i studentica Filozofskog (N=100) i Medicinskog (N=100) fakulteta. Konstrukcija upitnika vođena je iščitavanjem literature vezane za temu i osobnim interesima istraživača. Upitnik je sastavljen od 22 pitanja zatvorenog tipa i postavljeno je 1 pitanje otvorenog tipa. Prvi dio upitnika fokusiran je na

strukturalna obilježja ispitanika, dok su ostala pitanja ispitivala osobne stavove ispitanika o devijantnom ponašanju. Terenski dio upitnika obavljen je tijekom srpnja 2021. godine.

Svako provođenje istraživanja zahtjeva stvaranje samog nacrt provedbe određenog istraživanja. Razlikujemo šest faza unutar općite sheme istraživanja. Prva faza jest formuliranje samog problema, definiranje ciljeva i predmeta istraživanja. Sljedeća faza je odabir metode za sakupljanje podataka, kojoj slijedi utvrđivanje prikladnog uzorka za provedbu istraživanja. Nakon utvrđivanja dijela populacije na kojem će istraživanje biti provedeno, nastupa prikupljanje podataka odabranom metodom. Konačne faze su analiziranje i obrada podataka, čemu slijedi redakcija zaključka, kao i preporuke za buduće djelovanje. Ako navedenu shemu primijenimo na anketno istraživanje, faze možemo detaljnije definirati na ovaj način: prva faza jest *formulacija problema* – utvrđujemo ciljeve i stvaramo nacrt istraživanja koje želimo provesti, iduća faza je *idealni nacrt* – formuliramo hipoteze i određujemo varijable, nakon čega nastupa *praktični nacrt* unutar kojeg izrađujemo upitnik, prikupljamo podatke, te ih obrađujemo i analiziramo. Finalno pišemo *znanstveni izvještaj*, kojim formuliramo probleme, opisujemo istraživanje te donosimo zaključke (Supek, 1961, 51-52).

Nakon prvog i ključnog koraka, što je definiranje i određivanje ciljeva i predmeta istraživanja, nastupa formuliranje hipoteza. U samoj fazi formuliranja problema, nailazimo na brojne hipoteze koje smatramo značajnima, međutim, potrebno ih je operacionalizirati kako bi adekvatno poslužile provedbi istraživanja. Za hipoteze je nužno da budu iscrpne i isključive – moraju sadržavati dovoljno elemenata neslaganja koje ćemo testirati. Ono što je ključno za svakog istraživača jest da pri utvrđivanju hipoteza vodi računa o raznolikosti mišljenja i stavova sudionika, kako bi svako potencijalno razmišljanje bilo uzeto u obzir (Supek, 1961, 61-63).

Upitnik, kao instrument provođenja istraživanja, ima dvostruku funkciju. Prva jest da izražava već formulirane ciljeve istraživanja u obliku specifičnih pitanja, te da izaziva odgovore sudionika koji će pogodovati za daljnju obradu podataka. Navedeni odgovori služiti će provjeravanju hipoteza. Druga funkcija upitnika jest dovesti sudionika u raspoloženje adekvatno za sveobuhvatno i dobrovoljno iskazivanje stavova, na što utječu brojni faktori. Samim time, nužno je voditi računa o tome *što* pitamo, a i *koga* pitamo. Stoga anketar mora imati u vidu kako što prikladnije navesti sudionika na potrebne odgovore, bez da dođe do rezistencije. Najveća prednost upitnika je što ga možemo primjenjivati unutar različitih tipova istraživanja, na različite populacije, te i na vrlo širok raspon mogućih informacija. Pri izradi

upitnika nužno je prilagoditi pitanja tipu čovjeka kojeg ispitujemo, kao i na sami izgled upitnika – da li je prekratak, predugačak, pregledan, raznovrstan, jednoličan i slično. Način na koji postavljamo pitanja mora biti dovoljno jednostavan, nezbunjujuć, te prilagođen rječniku sudionika. Ukoliko baratamo s podužim upitnikom, potrebno je unaprijed planirati način na koji ćemo veliki sadržaj reducirati na što manji prostor, a da ne oštetimo odgovore (Supek, 1961, 71-73). Anonimnost u provođenju omogućit će iskrenije rezultate, s obzirom da ljudi mogu biti oprezni i nepovjerljivi (Supek, 1961, 241).

Osim ispitivanja prethodnih iskustava sudionika, socijalno-istraživački intervju fokusira se i na reakcije na određeni podražaj kod sudionika, te stavove, mišljenja i prakse pojedinaca. Sve navedeno je pomoglo da se ja odlučim za anketni upitnik u svom istraživanju. Ispitujem stavove mladih studenata prema devijantnim ponašanjima, te sam metodu odabrala zbog svoje jednostavnosti i mogućnosti lakšeg pristupa većem broju ispitanika. Također, terenski rad zamijeniti će *online* anketa zbog pandemije Covida 19 u čijem središtu se nalazimo.

Nastanak interneta omogućio je nove metode i nove pristupe istraživanjima. Umjesto izlazaka na teren, slanja upitnika poštom, sudionik može pristupiti sudjelovanu putem jednog linka. *Online* ankete pružaju jedinstvene nove mogućnosti. Primjerice, moguće je inkorporirati različite multimedijalne sadržaje poput fotografija i zvuka, kao i povećati mogućnosti slučajnog odabira, s obzirom da olakšava i omogućava pristup većem broju ljudi. Brojne su prednosti *online* ankete – jeftinije su za provesti, brže su od konvencionalne ankete i imaju veći postotak riješenih anketa. Navedeno objašnjava zašto se u suvremenom društvu veliki broj istraživača okreće ovoj metodi (Fircker i Schonlau, 2002, 1-2).

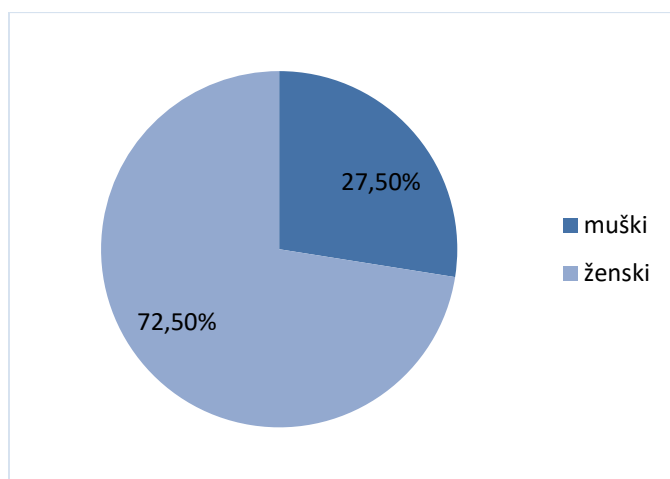
4. Analiza i interpretacija rezultata

4.1. Strukturalna obilježja ispitanika

Prvi set pitanja odnosio se na strukturalna obilježja ispitanika dvaju fakulteta. Ispitana su neka sociodemografska i socioekonomska obilježja poput spola, dobi, pripadnosti fakultetu, godini studija, mjesta stanovanja, obrazovanja majke i oca, životnog standarda, tipa kućanstva u kojem su odrasli, kao i tip odgoja koji provode njihovi roditelji i sl.

U istraživanju sudjelovalo je 200 studenata i studentica Sveučilišta u Splitu, od kojih je većinom zastupljena ženska populacija – njih 55 (72,5%), naspram 145 (27,5%) studenata muške populacije (vidi Grafički prikaz 1.) Većina ispitanika u rasponu su od 18 do 24 godine, njih 76%, dok je 24% ispitanika u rasponu od 25 do 29 godina (vidi Tablicu 1.)

Grafički prikaz 1. Ispitanici prema spolu

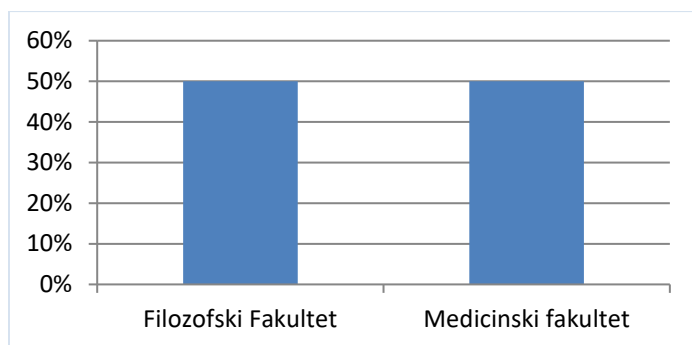
Tablica 1. Dob ispitanika

<i>Dob</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
18-24	152	76,0
25-29	48	24,0
ukupno	200	100,0

Istraživanje je provedeno na uzorku od 200 ispitanika, od kojih 50% pohađa Filozofski fakultet u Splitu, dok ostalih 50% pohađa Medicinski fakultet u Splitu. (vidi Grafički prikaz 2.) Najveći postotak ispitanika pohađa treću godinu preddiplomskog ili integriranog studija – 38,5%. Nadalje, 21% ispitanika je na drugoj godini diplomskog ili petoj godini integriranog studija, a 18% na prvoj godini diplomskog ili četvrtoj godini integriranog studija. Drugu

godinu preddiplomskog ili integriranog studija pohađa 13% ispitanika, a najmanji postoci ispitanika pohađaju šestu godinu integriranog studija (5%) i prvu godinu preddiplomskog/integriranog studija (4,5%). (vidi Tablicu 2.)

Grafički prikaz 2. Ispitanici prema pripadnosti fakultetu

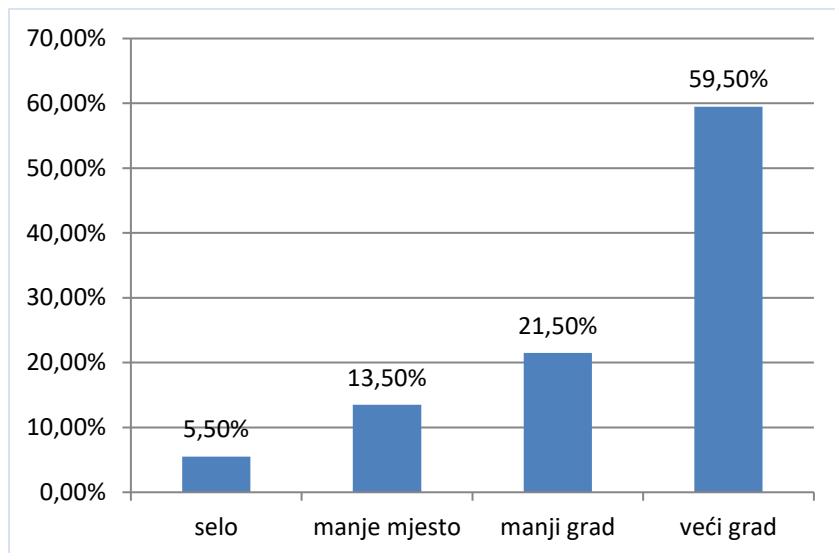
Tablica 2. Ispitanici prema godini studija

Godina studija	<i>f</i>	%
prva godina preddiplomskog/prva godina integriranog studija	9	4,5
druga godina preddiplomskog/druga godina integriranog studija	26	13,0
treća godina preddiplomskog/treća godina integriranog studija	77	38,5
prva godina diplomskog/četvrta godina integriranog studija	36	18,0
druga godina diplomskog/peta godina integriranog studija	42	21,0
šesta godina integriranog studija	10	5,0
ukupno	200	100,0

Više od pola ispitanika (59,6%) živi u većem gradu, dok 21,5% ispitanika navodi manji grad kao područje stanovanja. U manjem mjestu živi 13,5% ispitanika, a tek 5,5% ispitanika za isto navodi selo. (vidi Grafički prikaz 3.) Kada je u pitanju stupanj obrazovanja roditelja, u oba slučaja najveći postotak ispitanika navodi srednju školu kao završen stupanj obrazovanja roditelja – 49% majki i 52,5% očeva završilo je srednju školu. Sljedeći stupanj po učestalosti je visoka škola/diplomski studij, također u oba slučaja – 27,5% majki i 24% očeva ispitanika završilo je visoku školu ili diplomski studij. Nadalje, 17% ispitanika navodi višu školu ili preddiplomski studij kao završen stupanj obrazovanja majke, isto to navodi 13% ispitanika za oca. Znanstveni stupanj obrazovanja postiglo je 4,5% majki ispitanika i 8,5%

očeva. Zanimljivo je postotak (2%) ispitanika koji su naveli osnovnu školu kao završen stupanj obrazovanja roditelja. (vidi Tablicu 3.)

Grafički prikaz 3. Mjesto prebivanja ispitanika

Tablica 3. Stupanj obrazovanja roditelja

Stupanj obrazovanja roditelja	majka		otac	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
osnovna škola	4	2,0	4	2,0
srednja škola	98	49,0	105	52,5
viša škola/preddiplomski studij	34	17,0	26	13,0
visoka škola/diplomski studij	55	27,5	48	24,0
znanstveni stupanj (mr., dr.)	9	4,5	17	8,5
ukupno	300	100,0	300	100,0

Nadalje, ispitali smo studente i studentice kako deklariraju svoj životni standard, u kojem su tipu kućanstva odrasli i kako procjenjuju odgoj svojih roditelja. Na skali od „vrlo nizak“ do „vrlo visok“, najveći broj ispitanika (64,5%) navodi kako je njihov životni standard prosječne razine. Visok životni standard uživa 29% ispitanika, a zanemarivi su postoci vrlo visokog (4,5%), niskog (1,5%) i vrlo niskog (0,5%) životnog standarda ispitanika. (vidi Tablicu 4.) Većina ispitanika navodi kako je odrasla u kućanstvu s oba roditelja, njih 77%. Sa širom obitelji odraslo je 13% ispitanika, a 10% navodi kao odgovor odrastanje s jednim roditeljem. Nijedan ispitanik nije naveo odrastanje u udomiteljskoj obitelji. (vidi Tablicu 5.) Na skali od „pretjerano popustljiv“ do „pretjerano strog“, ispitanici su trebali procijeniti stil odgoja svojih roditelja. Više od polovice ispitanika smatra kako je odgoj njihovih roditelja „ni popustljiv ni strog“ – 66%. Zanimljivo su postotci pretjerano strogog (2,5%) i pretjerano

popustljivog odgoja (1%). Ostali odgovori raspoređeni su između dvije mogućnosti – strog (18,5%) i popustljiv (12%) odgoj. (vidi Tablicu 6.)

Tablica 4. Životni standard ispitanika

<i>Životni standard ispitanika</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
vrlo nizak	1	0,5
nizak	3	1,5
prosječan	129	64,5
visok	58	29,0
vrlo visok	9	4,5
ukupno	200	100,0

Tablica 5. Tipovi kućanstava

<i>Tipovi kućanstava</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
s jednim roditeljem	20	10,0
s oba roditelja	154	77,0
sa širom obitelji	26	13,0
u udomiteljskoj obitelji	0	0,0
ukupno	200	100,0

Tablica 6. Tip odgoja

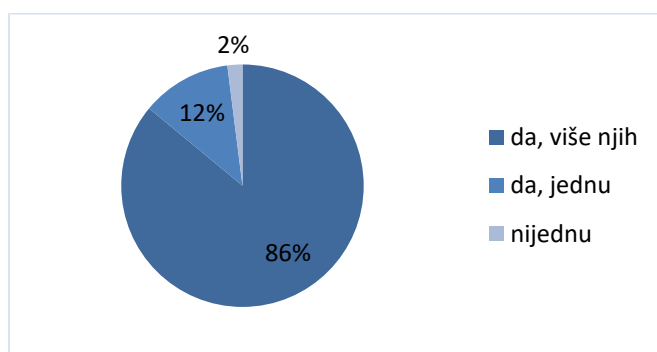
<i>Tip odgoja</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
pretjerano popustljiv	2	1,0
popustljiv	24	12,0
ni popustljiv ni strog	132	66,0
strog	37	18,5
pretjerano strog	5	2,5
ukupno	200	100,0

4.2. Korištenje društvenih mreža

Na pitanje koriste li društvene mreže, većina ispitanika (86%) odgovorilo je da koristi više njih, 12% ispitanika odgovorilo je kako koristi isključivo jednu, a zanemariv broj ispitanika (2%) navelo je da ne koristi niti jednu društvenu mrežu. (vidi Grafički prikaz 4.) Postavljeno je otvoreno pitanje ispitanicima o kojim se društvenim mrežama radi, ispitanici su trebali navesti najviše tri društvene mreže koje najčešće koriste, te su odgovori kodirani u devet skupina. Najveći broj ispitanika odgovorio je kako najčešće koristi Instagram (85,5%) i Facebook (72%). Najmanji broj ispitanika navodi kako najčešće koristi Snapchat (3%), a

zanemariv broj ispitanika navodi kako društvene mreže uopće ne koristi (1,5%). Ostali odgovori podijeljeni su u sljedeće kategorije: WhatsApp (25%), YouTube (12,5%), TikTok (10%), Twitter (8%) i posljednja je kategorija „Ostalo“ u koju spadaju društvene mreže poput Reddita, Pinteresta, Messangera, Tumblra, Vibera i sl. Navedeno je odgovorilo 4,5% ispitanika. (vidi Tablicu 7.) Također, od interesa za istraživanje bilo je vrijeme koje studenti i studentice provode na društvenim mrežama; nešto manje od polovice ispitanika – 44,5%, odgovara da na društvenim mrežama provede od jedan do dva sata dnevno. Tri do četiri sata dnevno na društvenim mrežama provodi 31,5% ispitanika, a 15% ispitanika provodi do jedan sat. Najmanji postotak ispitanika navodi kako na društvenim mrežama provodi više od četiri sata – 8,5%. (vidi Grafički prikaz 5.)

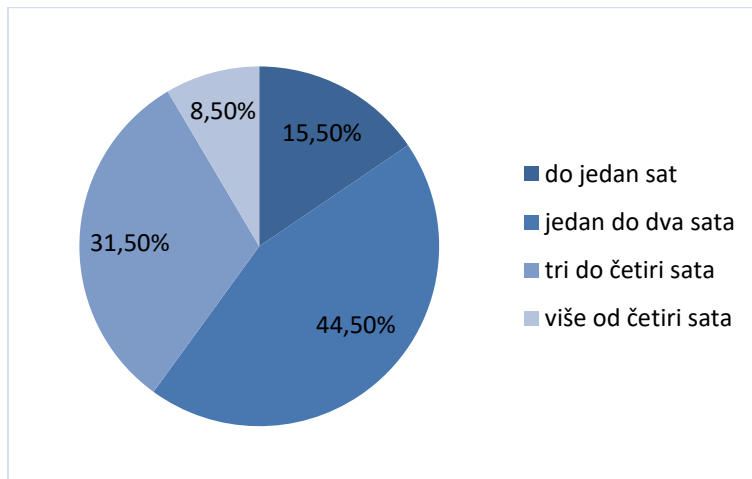
Grafički prikaz 4. Korištenje društvenih mreža

Tablica 7. Tipovi društvenih mreža

Tipovi društvenih mreža	ne		da		ukupno	
	f	%	f	%	f	%
Instagram	29	14,5	171	85,5	200	100,0
Facebook	56	28,0	144	72,0	200	100,0
WhatsApp	150	75,0	50	25,0	200	100,0
TikTok	180	90,0	20	10,0	200	100,0
Snapchat	194	97,0	6	3,0	200	100,0
Twitter	184	92,0	16	8,0	200	100,0
YouTube	175	87,5	25	12,5	200	100,0
ostale	191	95,5	9	4,5	200	100,0
ne koristim	197	98,5	3	1,5	200	100,0

Grafički prikaz 5. Vrijeme provedeno na društvenim mrežama

4.3. Percepcija devijantnih ponašanja

Jedan od ciljeva istraživanja je ispitati što ispitanici smatraju devijantnim ponašanjem uopće. Navedeno je trinaest oblika devijantnih ponašanja, od blažih do težih oblika, te su ispitanici trebali navesti koja od navedenih smatraju devijantnima.

Ponašanja koja ispitanici u najvećem postotku smatraju devijantnima su: tuča (97%), korištenje težih droga (93,5%), kockanje (83,5%), mokrenje na ulici (83%) i promiskuitet (76%). Više od polovice ispitanika devijantnim također smatra klađenje (65%), pušenje marihuane (63%). Manje od polovice ispitanika devijantnim smatra izmjenjivanje nježnosti homoseksualnog para na javnom mjestu (48,5), dok isto smatra 42% ispitanika kada je u pitanju izmjenjivanje nježnosti između heteroseksualnog para. Psovanje smatra devijantnim 40% ispitanika, a ispijanje alkohola 27,5% ispitanika. U najmanjem postotku ispitanici devijantnim smatraju pušenje cigareta (12,5%) i pjevanje na ulici (9,5%). (vidi Tablicu 8.)

Tablica 8. Percepcija devijantnih ponašanja

Ponašanja koja se smatraju devijantnima	ne		da		ukupno	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
pušenje cigareta	175	87,5	25	12,5	200	100,0
ispijanje alkohola	145	72,5	55	27,5	200	100,0
pušenje marihuane	74	37,0	126	63,0	200	100,0
korištenje teških droga	13	6,5	187	93,5	200	100,0
heteroseksualni par izmjenjuje nježnosti na javnom mjestu	116	58,0	84	42,0	200	100,0
homoseksualni par izmjenjuje nježnosti na javnom mjestu	103	51,5	97	48,5	200	100,0
tuča	6	3,0	194	97,0	200	100,0
kockanje (casino)	33	16,5	167	83,5	200	100,0
klađenje	70	35,0	130	65,0	200	100,0
psovanje	120	60,0	80	40,0	200	100,0
mokrenje na ulici	34	17,0	166	83,0	200	100,0
pjevanje na ulici	181	90,5	19	9,5	200	100,0
promiskuitet	48	24,0	152	76,0	200	100,0

Hipoteza H1 glasila je da očekujemo kako će rezultati pokazati da mladi prakticiraju određena devijantna ponašanja koja su u društvu smatrana devijantnim. Od trinaest ponuđenih oblika ponašanja, izdvojena su tri najučestalija među ispitanicima – pušenje cigareta, ispijanje alkohola i psovanje. (vidi Tablicu 9.)

Tablica 9. Tri najučestalija devijantna ponašanja među ispitanicima

Tri najučestalija devijantna ponašanja među ispitanicima	nikada		rijetko		često		svakodnevno		ukupno	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
pušenje cigareta	97	48,5	37	18,5	23	11,5	43	21,5	200	100,0
ispijanje alkohola	23	11,5	113	56,5	61	30,5	3	1,5	200	100,0
psovanje	34	17,0	87	43,5	46	23,0	33	16,5	200	100,0

Podaci pokazuju kako 21,5% ispitanika svakodnevno konzumira duhanske proizvode, 18,5% rijetko i 11,5% često. Kada je u pitanju ispijanje alkohola, zanemariv je postotak svakodnevnog konzumiranja alkoholnih napitaka (1,5%), što je ujedno i pozitivno s obzirom na negativne posljedice koje alkohol ostavlja na psihičko i fizičko stanje pojedinca. Međutim, unatoč zanemarivom postotku svakodnevne konzumacije alkohola, 30,5% ispitanika alkohol konzumira često, a 56,5% rijetko, što i dalje upućuje na rastući trend prihvaćanja alkohola među ispitanicima. Tek 11,5% mladih među ispitanicima nikada nije konzumiralo alkohol. Psovanje jest također jedno od devijantnih oblika ponašanja koje ulazi u tri najučestalija među ispitanicima. Moguće je primijetiti među mladima danas opuštenost u govoru i vulgarne

izraze koji postaju svakodnevnica, što se da primijetiti i rezultatima istraživanja – 16,5% ispitanika svakodnevno psuje, 23% često, a 43,5% rijetko. Tek 17% ispitanika navodi kako nikada ne psuje. Nadalje, od interesa za istraživanje bilo je i usporediti tri najčešća devijantna ponašanja sa percepcijom ispitanika o tome da li ta ista ponašanja smatraju devijantnima. Odgovori, u sva tri slučaja, upućuju na prevladavajuće mišljenje ispitanika o ne smatranju navedenog devijantnim. Većina ispitanika (87,5%) ne smatra pušenje cigareta devijantnima, dok skoro tri četvrtine ispitanika (72,5%) ne smatra devijantnim ni ispijanje alkohola. Psovanje je smatrano devijantnim kod 40% ispitanika, međutim, više od polovice (60%) isto ne smatra devijantnim. Konačno, rezultati opovrgavaju hipotezu – najučestalija devijantna ponašanja među ispitanicima, ujedno su i ona koja ispitanici u najmanjem postotku smatraju devijantnim. (vidi Tablicu 10.)

Tablica 10. Percepcija ponašanja kao devijantnih

<i>Percepcija ponašanja kao devijantnih</i>	ne		da		ukupno	
	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Pušenje cigareta	175	87,5	25	12,5	200	100,0
ispijanje alkohola	145	72,5	55	27,5	200	100,0
psovanje	120	60,0	80	40,0	200	100,0

4.4. Odnos prema devijantnim ponašanjima

Nadalje je istraženo u koliko mjeri ispitanici toleriraju devijantna ponašanja kao i koliko često prakticiraju ta ponašanja. Naveden je niz devijantnih ponašanja, a ispitanici su trebali označiti svoj stav o toleriranju, ne toleriranju ili indiferentnosti („svejedno mi je“) prema navedenim ponašanjima. Ponašanja koja u najvećem broju ispitanici ne toleriraju su: tuča (83,5%), korištenje teških droga (78%), mokrenje na ulici (72%) i kockanje (59,5%). Najveći postotak prihvaćanja određenih ponašanja prisutan je kod ispijanja alkohola (54,5%), pjevanja na ulici (50,5%) i pušenja cigareta (50%). Zanimljivo je što među odgovorima ispitanika možemo primjetiti i određeni stupanj indiferentnosti. Primjerice, 55,5% ispitanika na pitanje prihvaća li psovanje odgovara „svejedno mi je“. Ostala ponašanja u kojima možemo primjetiti veće postotke indiferentnosti su: heteroseksualni par izmjenjuje nježnosti na javnom mjestu (49,5%), promiskuitet (47,5%), klađenje (45,5%), pjevanje na ulici (44,5%), homoseksualni par izmjenjuje nježnosti na javnom mjestu (44,5%), pušenje cigareta (42%), ispijanje alkohola (39,5%) i pušenje marihuane (39,5%). Svakako je zanimljivo primjetiti kako u više od pola ponuđenih ponašanja, najveći postotak pripada stupnju

„svejedno mi je“ na skali ponuđenih odgovora, što ukazuje na moguću indiferentnost ispitanika. (vidi Tablicu 11.)

Tablica 11. Prihvaćanje devijantnih ponašanja

<i>Prihvaćanje devijantnih ponašanja</i>	ne toleriram		svejedno mi je		toleriram		ukupno	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
pušenje cigareta	16	8,0	84	42,0	100	50,0	200	100,0
ispijanje alkohola	12	6,0	79	39,5	109	54,5	200	100,0
pušenje marihuane	60	30,0	79	39,5	61	30,5	200	100,0
korištenje težih droga	156	78,0	25	12,5	19	9,5	200	100,0
heteroseksualni par izmjenjuje nježnosti na javnom mjestu	54	27,0	99	49,5	47	23,5	200	100,0
homoseksualni par izmjenjuje nježnosti na javnom mjestu	74	37,0	89	44,5	37	18,5	200	100,0
tuča	167	83,5	28	14,0	5	2,5	200	100,0
kockanje (casino)	119	59,5	71	35,5	10	5,0	200	100,0
klađenje	91	45,5	91	45,5	18	9,0	200	100,0
psovanje	32	16,0	111	55,5	57	28,5	200	100,0
mokrenje na ulici	144	72,0	47	23,5	9	4,5	200	100,0
pjevanje na ulici	10	5,0	89	44,5	101	50,5	200	100,0
promiskuitet	94	47,0	95	47,5	11	5,5	200	100,0

Prakticiranje devijantnih ponašanja među mladima još je jedan od ciljeva istraživanja. Ponuđena je skala od „nikada“ do „svakodnevno“, te su ispitanici trebali označiti stupanj učestalosti prakticiranja navedenih ponašanja. Među ponuđenim oblicima ponašanja, ispitanici najučestalije konzumiraju duhanske proizvode, 21,5% ispitanika svakodnevno puši cigarete, dok 11,5% isto čini često. Psovanje jest također jedno od najučestalijih ponašanja koje ispitanici ovog istraživanja prakticiraju, 16,5% ispitanika psuje na dnevnoj bazi, a 23% često. Iako je zanemariv postotak svakodnevnog ispijanja alkoholnih pića (1,5%), čak 30,5% ispitanika navodi kako često konzumira alkohol. Nadalje, još jedno od učestalijih ponašanja jest pjevanje na ulici, koje 3% ispitanika prakticira svakodnevno, dok 13,5% navodi da isto prakticira često. (vidi Tablicu 12.)

Tablica 12. Prakticiranje devijantnih ponašanja

Practiciranje devijantnih ponašanja	nikada		rijetko		često		svakodnevno		ukupno	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Pušenje cigareta	97	48,5	37	18,5	23	11,5	43	21,5	200	100,0
ispijanje alkohola	23	11,5	113	56,5	61	30,5	3	1,5	200	100,0
pušenje marihuane	145	72,5	32	16,0	15	7,5	8	4,0	200	100,0
korištenje težih droga	179	89,5	17	8,5	3	1,5	1	0,5	200	100,0
heteroseksualni par izmjenjuje nježnosti na javnom mjestu	124	62,0	61	30,5	13	6,5	2	1,0	200	100,0
homoseksualni par izmjenjuje nježnosti na javnom mjestu	197	98,5	2	1,0	1	0,5	0	0,0	200	100,0
tuča	188	94,0	12	6,0	0	0,0	0	0,0	200	100,0
kockanje (casino)	191	95,5	8	4,0	0	0,0	1	0,5	200	100,0
klađenje	175	87,5	24	12,0	1	0,5	0	0,0	200	100,0
psovanje	34	17,0	87	43,5	46	23,0	33	16,5	200	100,0
mokrenje na ulici	155	77,5	45	22,5	0	0,0	0	0,0	200	100,0
pjevanje na ulici	96	48,0	71	35,5	27	13,5	6	3,0	200	100,0
promiskuitet	186	93,0	13	6,5	1	0,5	0	0,0	200	100,0

Nadalje, postavljena je još jedna hipoteza koja pretpostavlja kako će rezultati ukazati na povezanost roditeljskog odgoja i prakticiranja devijantnih ponašanja. Očekivano je kako će ispitanici koji su odgoj svojih roditelja označili kao „popustljiv“, češće prakticirati devijantna ponašanja.

Prije provođenja hi-kvadrat testa, rekodirana je varijabla „tip odgoja“, te su vrijednosti „pretjerano popustljiv“ i „popustljiv“ grupirane u zajedničku vrijednost – „popustljiv“, isto je napravljeno s vrijednostima „pretjerano strog“ i „strog“. Provedeni su statistički testovi između dvije spomenute varijable na trinaest različitih oblika devijantnih ponašanja, te u jednom slučaju dolazi do statistički značajne razlike. Postavljena hipoteza jest potvrđena samo u jednom aspektu, tj. ispitanici koji su odgoj svojih roditelja označili kao „popustljiv“ značajno više konzumiraju marihuanu, za razliku od ispitanika koji odgoj svojih roditelja etiketiraju kao „ni popustljiv ni strog“ ili „strog“. Nadalje, u ostalih dvanaest navedenih oblika ponašanja ne dolazi do statistički značajne razlike između tipa odgoja i učestalosti prakticiranja devijantnih ponašanja. (vidi Tablicu 13.)

Tablica 13. Učestalost pušenja marihuane s obzirom na tip odgoja

		Učestalostpušenjamarihuane s obziromna tip odgoja					
		nikad	rijetko	često	svakodnevno	ukupno	
tip odgoja	popustljiv	zbroj	10	9	3	4	26
		%	38,5	34,6	11,5	15,4	100,0
	nipopustljivnistrog	zbroj	104	16	8	4	132
		%	78,8	12,1	6,1	3,0	100,0
	strog	zbroj	31	7	4	0	42
		%	73,8	16,7	9,5	0,0	100,0
	ukupno	zbroj	145	32	15	8	200
		%	72,5	16,0	7,5	4,0	100,0
$\chi^2=23,343$, $df=6$, $p=0,001$							

Posljednjom hipotezom očekivano je kako će se studenti dvaju fakulteta razlikovati u pogledu prakticiranja devijantnih ponašanja.

Rezultati su pokazali kako ne postoji statistički značajna razlika u prakticiranju devijantnih ponašanja s obzirom na pripadnost fakultetu. Provedeni hi-kvadrat testovi na trinaest različitih devijantnih ponašanja pokazuju slične postotke – studenti i Filozofskog i Medicinskog fakulteta prakticiraju ili ne prakticiraju navedena ponašanja u sličnim postotcima.

4.5. Devijantna ponašanja u vršnjačkim skupinama

Još jedan od interesa istraživanja jest ispitati prisutnost devijantnih ponašanja među vršnjačkim skupinama ispitanika. Pušenje cigareta najprisutnije je od ponuđenih ponašanja, 61,5% ispitanika navodi kako je pušenje cigareta vrlo prisutno među njihovim prijateljima, 35,5% navodi kako je ponekad prisutno, a tek 3% ističe kako nije prisutno uopće. Sljedeće po učestalosti jest pušenje marihunane – 20,5% ispitanika ističe kako je konzumiranje lakih droga poput marihuane vrlo prisutno u njihovom vršnjačkom okruženju, manje od polovice (41%) navodi pušenje marihuane kao ponekad prisutno, a 38,5% ističe kako nije prisutno nikada. Postotci ukazuju na negativan trend češće prisutnosti nego odsutnosti lakih droga u društvu mladih. Negativan trend među mladima također jest korištenje težih droga. Unatoč činjenici da 75,5% ispitanika navodi kako konzumiranje teških droga nije prisutno u njihovom okruženju, čak 21,5% ispitanika navodi kako je korištenje težih droga ponekad prisutno, a 3% vrlo prisutno u njihovom vršnjačkom okruženju. Kockanje jest također ponekad prisutno u 30% vršnjačkih skupina ispitanika, a u 3,5% slučajeva vrlo prisutno. Promiskuitet kao ponekad prisutno ističe 20% ispitanika, a vrlo prisutno 1,5%. Rezultati ukazuju na

zabrinjavajući trend s obzirom da postotci prisutnosti navedenih ponašanja u vršnjačkim skupinama ispitanika nisu zanemarivi. (vidi Tablicu 14.)

Tablica 14. Prisutnost devijantnih ponašanja u vršnjačkim skupinama ispitanika

Prisutnost devijantnih ponašanja	nije prisutno		ponekad prisutno		vrloprisutno		ukupno	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
pušenje cigareta	6	3,0	71	35,5	123	61,5	200	100,0
pušenje marihuane	77	38,5	82	41,0	41	20,5	200	100,0
korištenje težih droga	151	75,5	43	21,5	6	3,0	200	100,0
kockanje (casino)	133	66,5	60	30,0	7	3,5	200	100,0
promiskuitet	157	78,5	40	20,0	3	1,5	200	100,0

4.6. Mišljenje ispitanika o devijantnim ponašanjima

Ispitanicima je postavljeno pitanje o tome da procjene u kolikoj mjeri obiteljski odnosi, vršnjačke grupe, osobni razlozi i masovni mediji utječu na devijantna ponašanja.

Gotovo svi ispitanici smatraju da obiteljski odnosi i vršnjačke grupe igraju ključnu ulogu u praksi devijantnih ponašanja – 96,5% smatra da obiteljski odnosi utječu, a 99% smatra isto za vršnjačke grupe. Kada su u pitanju osobni razlozi i masovni mediji, i dalje većina ispitanika smatra kako igraju ulogu u stvaranju i prihvaćanju devijantnih ponašanja – 86% ispitanika navodi da osobni razlozi utječu na devijantnost i 79% smatra da masovni mediji također utječu na navedena ponašanja. Zanimljivo je da su zanemarivi postotci ispitanika koji smatraju da navedene četiri stavke uopće ne utječu na devijantna ponašanja. 5% ispitanika smatra da masovni mediji nemaju utjecaj, 1,5% smatra isto za osobne razloge, 0,5% za obiteljske odnose, te niti jedan ispitanik nije naveo kako smatra da vršnjačke grupe nemaju utjecaj na devijantnost. (vidi Tablicu 15.)

Tablica 15. Mišljenje ispitanika o devijantnim ponašanjima

Čimbenici devijantnih ponašanja	ne utječe		nisam siguran/-na		utječe		ukupno	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
obiteljski odnosi	1	0,5	6	3,0	193	96,5	200	100,0
vršnjačke grupe	0	0,0	2	1,0	198	99,0	200	100,0
osobni razlozi	3	1,5	25	12,5	172	86,0	200	100,0
masovnimediji	10	5,0	32	16,0	158	79,0	200	100,0

Na koncu su ispitanici trebali procijeniti devijantna ponašanja u kontekstu suvremenog društva. Sukladno tome ponuđeni su im stavovi, te je zatraženo da iskažu stupanj slaganja sa svakim od njih.

Prva tvrdnja navodi kako su devijantna ponašanja danas u porastu, s čime se slaže 38,5% ispitanika, dok se 31% njih u potpunosti slaže s navedenim. Petina ispitanika označava „niti se ne slažem niti se slažem“, a ostatak izražava neslaganje.

S tvrdnjom da je devijantnost u suvremeno društvo normalna slaže se 41,5% ispitanika, a 25,5% njih se s istim u potpunosti slaže. Malo više od polovice ispitanika (51%) se ne slaže s tvrdnjom da suvremeno društvo poduzima dovoljne mjere za prevenciju devijantnih ponašanja, a 16,5% se istim u potpunosti ne slaže. Međutim, četvrtina ispitanika ne izražava ni slaganje ni neslaganje.

Uloga obitelji u prevenciji devijantnosti, prema odgovorima ispitanika, ispostavila se jako važnom, te se 47,5% ispitanika slaže i 42% u potpunosti slaže s tvrdnjom da obitelj ima važnu ulogu u prevenciji devijantnosti. S tvrdnjom da stanje u društvu utječe na porast devijantnosti slaže se 51% ispitanika, a 39% u potpunosti slaže.

Posljednja tvrdnja koja je postavljena ispitanicima navodila je kako financijska situacija pojedinca utječe na porast devijantnosti, te se s istim slaže 46,5% i 29% u potpunosti slaže. Primjećujemo kako mladi danas uočavaju devijantnost u svojoj okolini i smatraju kako zastupljenost devijantnih ponašanja raste, međutim, odgovori ukazuju kako mladi smatraju da društvo danas ne poduzima preventivne mjere kako bi se devijantna ponašanja ograničila, što ukazuje na potrebu akcija u društvu u tom području. (vidi Tablicu 16.)

Tablica 16. Slaganje s tvrdnjama o devijantnom ponašanju u suvremenom društvu

Slaganje s tvrdnjama	u potpunosti se ne slažem		ne slažem se		nit se ne slažem niti se slažem		slažem se		u potpunosti se slažem		ukupno	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
devijantna ponašanja su danas u porastu	8	4,0	13	6,5	40	20,0	77	38,5	62	31,0	200	100,0
u suvremenom društvu devijantna ponašanja postaju normalna	6	3,0	27	13,5	33	16,5	83	41,5	51	25,5	200	100,0
suvremeno društvo poduzima dovoljne mjere za sprječavanje devijantnih ponašanja	33	16,5	102	51,0	50	25,0	10	5,0	5	2,5	200	100,0
u prevenciji devijantnih ponašanja obitelj ima važnu ulogu	4	2,0	0	0,0	17	8,5	95	47,5	84	42,0	200	100,0
stanje u društvu utječe na porast devijantnih ponašanja	5	2,5	1	0,5	14	7,0	102	51,0	78	39,0	200	100,0
financijska situacija pojedinca utječe na porast devijantnih ponašanja	9	4,5	6	3,0	34	17,0	93	46,5	58	29,0	200	100,0

5. Zaključak

Devijantna ponašanja su društveni fenomen koji postoji koliko i samo društvo, međutim percepcija devijantnosti je ono što se mijenja kroz prostor i vrijeme. Važnost devijantnosti unutar sociologije možemo potkrijepiti činjenicom da, ukoliko ne postoje pojedinci koji iskažu svojim ponašanjem iz „normalnih“ okvira, nikada ne bih znali što je to „normalno“, a što „devijantno“. Ovo istraživanje polazi od pretpostavke istraživača, koja glasi da mladi suvremenog društva naginju ka toleranciji i prihvaćanju devijantnih ponašanja, što možemo potkrijepiti rezultatima.

Temeljna hipoteza istraživanja implicira kako ispitanici iskazuju ublažena mišljenja i stavove, odnosno toleranciju prema devijantnom ponašanju. Navedeno se može zaključiti prema odgovorima ispitanika. Naime, postavljeno je pitanje glede prihvaćanja devijantnih ponašanja, te unatoč činjenici da u određenim ponašanjima ispitanici se odlučuju za „toleriranje“ ili „ne toleriranje“, i dalje u većini ponuđenih ponašanja stupanj „svejedno mi je“ prevladava u razmjeru između 30 i 40%. Navedeno ukazuje na ublažene stavove ispitanika i toleranciju prema devijantnim ponašanjima, ili u vidu potpunog toleriranja ili u vidu neodlučnosti („svejedno mi je“). Ponašanja koja ispitanici najrjeđe prakticiraju su ujedno i ponašanja koja u najvećem postotku ne toleriraju – korištenje težih droga, mokrenje na ulici i tuča. Rezultati upućuju na dosljednost glede navedena tri ponašanja, dok kod svih ostalih ponašanja možemo primijetiti određeni postotak prihvaćanja i toleriranja devijantnih ponašanja. Također, više od dvije trećine ispitanika slaže se s tvrdnjama kako devijantna ponašanja danas su u porastu, te postaju normalna. Iako rezultati nisu ukazali na razlike u prihvaćanju, prakticiranju i prisutnosti devijantnih ponašanja s obzirom na pripadnost fakultetu, te zaključujemo kako nema statistički značajne razlike u navedenome između studenata Medicinskog i Filozofskog fakulteta, moguće je donijeti zaključke o mišljenjima i stavovima ispitanika ovog istraživanja u globalu – ispitanici ovog istraživanja ne prihvaćaju devijantna ponašanja u potpunosti, ali definitivno možemo primijetiti ublažena mišljenja i put ka toleranciji prema navedenim ponašanjima.

6. Literatura

1. Babić, M. (2020) Uloga škole u nastanku delinkventnog ponašanja, Centar modernih znanja, *Aktuelnosti u naučnoj teoriji i praksi*, Banja Luka.
2. Barkan, E. S. (2011) *Sociology, Understanding and Changing the Social World*, Drugo izdanje, Minneapolis: Faculty and Staff Monograph Publications.
3. Buđanovac, A., Jandrić, A. (2002) Stavovi konzumenata o nekim aspektima problematike droga i prevenciji u odnosu na učestalost korištenja i vrste droga, *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, (10):2 175-190.
Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/98998>
4. Carrabine, E., Cox, P., Lee, M., Plummer, K., South, N. (2009) *Criminology: A sociological introduction*, Drugo izdanje, London: Routledge.
5. Čanić, A., Friščić, M. (2013) Utjecaj psihoaktivnih tvari na zdravlje mladih osoba, *Sestrinski glasnik*, (18):3 169-173.
Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/111142>
6. Drakulić, S. (1973) Narkomanije mladih, *Revija za sociologiju*, (3):3-4 109-113.
Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/156483>
7. Đuranović, M. (2014) Rizično socijalno ponašanje adolescenata u kontekstu vršnjaka, *Školski vjesnik: časopis za pedagojsku teoriju i praksu*, (63):1-2 119-132.
Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/124305>
8. Fanuko, N. (2011) *Sociologija*, Sedamnaesto izdanje, Zagreb: PROFIL.
9. Fricker, R. D., Schonlau, M. (2002) Advantages and disadvantages of Internet Research Surveys: Evidence from the Literature, *Field Methods*, 14(4): 1-23.
10. Giddens, A., Birdsall, K. (2007) *Sociologija*, Četvrto izdanje, Zagreb: Nakladni zavod globus.
11. Haralambos M., Holborn, M. (2002) *Sociologija: teme i perspektive*, Zagreb: Golden marketing.
12. Kovačić, A. (2019) *Kockanje i klađenje kod mladih*, Završni rad, Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu.

13. Livazović, G. (2012) Povezanost medija i rizičnih ponašanja adolescenata, *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u društvu*, (20):1 1-22.

Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/84999>

14. Lovašić, M., (2020) *Devijantna ponašanja adolescenata*, Završni rad, Stručni studij sestrištva, Sveučilište Sjever u Varaždinu.

15. Manić, D., Moskovljević, J., Mitrović, S. (2009) Alkoholna intoksikacija mladih, *ABC – časopis urgentne medicine*, (9):1 16-19

Dostupno na: <http://urgentnamedicina.sld.org.rs/dotAsset/75281.pdf#page=16>

16. Matić, R. (2003) *Društvena promocija bezakonja: uvod u sociologiju devijantnosti*, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.

17. Matić, R., Matić, M. *Društveni uzroci nasilja*, dostupno na: <http://franjevacki-institut.hr/sadrzaj/pdf/2014-11-13-19-03-9571-.pdf>

18. Mihić, J., Bašić, J. (2008) Preventivne strategije – eksternalizirani poremećaji u ponašanju i rizična ponašanja djece i mladih, *Ljetopis socijalnog rada*, 15(3): 445-471.

Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/31381>

19. Rajhvajn Bulat, L., Ajduković, M. (2012) Obiteljske i psihosocijalne odrednice vršnjačkoga nasilja među mladima, *Psihologijske teme*, (21):1 167-194.

20. Ricijaš, N. (2020) Mladi s problemima kockanja – koliko kockaju i kako vide industriju igara na sreću, *Klinička psihologija*, (13)1-2 47-62.

21. Ricijaš, N., Huić, A., Kranželić, V. (2016) Kockanje mladih u Hrvatskoj – učestalost igranja i zastupljenost problematičnog kockanja, *Kriminologija & socijalna integracija : časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, (24):2 24-47.

Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/171251>

22. Spudić, M., Kosić, R. (2020) Alkoholizam kod mladih, *Sestrinski glasnik*, (25):2 104-108.

Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/248265>

23. Subotin, M., Odalović, T. (2016) Socijalnopatološke pojave u porodici i njihov uticaj na delinkventno ponašanje maloletnika, *PRAVO – teorija i praksa*, (10-12):34 43-55.

Dostupno na: <http://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/0352-3713/2016/0352-37131612043S.pdf>

24. Supek, R. (1961) *Ispitivanje javnog mijenja*, Zagreb, Naprijed.

25. Šakić, V., Franc, R., Mlačić, B. (2002) Samoiskazana sklonost adolescenata socijalnim devijacijama i antisocijalnim ponašanjima, *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, (11):2-3 265-289.

Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/19688>

26. Vejmelka, L., Strabić, N., Jazvo, M. (2017) Online aktivnosti i rizična ponašanja adolescenata u virtualnom okruženju, *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*,(26):1 59-78.

Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/178527>

27. Zrilić, S. (2011) Povezanost bježanja s nastave i maloljetničke delikvencije, *Magistra Iadertina*,(6):1 71-81.

Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/87330>

28. Žuvela, I., Vučković Matić, M., Sindik, J. (2016) Devijantno ponašanje maloljetnika i uloga obitelji, *Hrvatski časopis za javno zdravstvo*,(12):47 19-23.

7. Sažetak

U radu su prikazane sociološke teorije devijantnosti, društvena percepcija devijantnosti kroz vrijeme kao i čimbenici koji predstavljaju izvor rizičnih ponašanja, s obzirom da su mladi promjenjiva i dinamična skupina sklona rizičnim ponašanjima, od interesa za rad je steći uvid u percepciju mladih suvremenog društva prema devijantnom ponašanju.

Cilj je istražiti odnos studenata i studentica prema devijantnom ponašanju, s obzirom da su mladi društvena skupina sklona rizičnim ponašanjima. Brojna istraživanja ukazuju na rastući fenomen devijantnih oblika ponašanja među mladima suvremenog društva, kako u svijetu tako i u Hrvatskoj. Stoga su ciljevi ovog istraživanja ispitati što ispitanici smatraju devijantnim, prihvaćaju li u svom okruženju pojedince koji prakticiraju određene oblike rizičnih ponašanja, te da li sami prakticiraju isto. Istraživanje je provedeno na uzorku od 200 studenata i studentica Medicinskog i Filozofskog fakulteta splitskog Sveučilišta, podaci su prikupljeni tijekom srpnja 2021. godine.

Ključne riječi: devijantnost, teorije devijantnosti, rizično ponašanje, mladi

DEVIANT BEHAVIOUR: YOUNG PEOPLE'S ATTITUDES

7. Abstract

Paper presents sociological theories of deviance, social perception of deviance over time and factors that are a source of risky behaviours, since young people are a changeable and dynamic group prone to risky behaviors, it is interesting to gain insight into the perception of young society towards deviant behavior .

The aim is to investigate the attitude of male and female students towards deviant behavior, given that young people are a social group prone to risky behaviors. Numerous studies point to the growing phenomenon of deviant forms of behavior among young people in modern society, both in the world and in Croatia. Therefore, the objectives of this study are to examine what respondents consider deviant, whether they accept individuals in their environment who practice certain forms of risky behaviors, and whether they practice the same themselves. The research was conducted on a sample of 200 male and female students of the Faculty of Medicine and Philosophy of the University of Split, data were collected during July 2021.

Keywords: deviance, theories of deviance, risky behaviour, youth

8. Prilozi

8.1. Anketni upitnik korišten u istraživanju

Poštovani/-e,

Molim Vas za sudjelovanje u sociološkom istraživanju kojim želim ispitati odnos mladih prema određenim ponašanjima. Rezultati će se koristiti isključivo za završni rad, stoga Vas molim za otvorenost i iskrenost.

Zahvaljujem na suradnji!

Student: Ana Miloš

Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu

Odsjek za sociologiju

1. Vaš spol:

1. muški
2. ženski

2. Koliko imate godina?

1. 18-24
2. 25-29

3. Studirate na:

1. Filozofski fakultet
2. Medicinski fakultet

4. Na kojoj ste godini studija?

1. prva godina preddiplomskog/prva godina integriranog studija
2. druga godina preddiplomskog/druga godina integriranog studija
3. treća godina preddiplomskog/treća godina integriranog studija
4. prva godina diplomskog/četvrta godina integriranog studija
5. druga godina diplomskog/peta godina integriranog studija
6. šesta godina integriranog studija

5. Gdje živite?

1. selo
2. manje mjesto
3. manji grad
4. veći grad

6. Stupanj obrazovanja majke

1. osnovna škola
2. srednja škola
3. viša škola/preddiplomski studij
4. visoka škola/diplomski studij
5. znanstveni stupanj (mr., dr.)

7. Stupanj obrazovanja oca

1. osnovna škola
2. srednja škola
3. viša škola/preddiplomski studij
4. visoka škola/diplomski studij
5. znanstveni stupanj (mr., dr.)

8. Koristite li društvene mreže?

1. da, više njih
2. da, jednu
3. nijednu

9. Navedite koje društvene mreže najčešće koristite (najviše 3):

10. Koliko vremena dnevno provodite na društvenim mrežama?

1. do jedan sat
2. jedan do dva sata
3. tri do četiri sata
4. više od četiri sata

11. Kakav je Vaš životni standard?

1. vrlo nizak
2. nizak
3. prosječan
4. visok
5. vrlo visok

12. U kakvom ste tipu kućanstva odrasli?

1. s jednim roditeljem
2. s oba roditelja
3. sa širom obitelji
4. u udomiteljskoj obitelji

13. Kakav je bio Vaš odgoj?

1. pretjerano popustljiv
2. popustljiv
3. ni popustljiv ni strog
4. strog
5. pretjerano strog

14. Koja od navedenih ponašanja smatrate devijantnima?

	ne	da
1. pušenje cigareta		
2. ispijanje alkohola		
3. pušenje marihuane		
4. korištenje težih droga		
5. djevojka i mladić „izmjenjuju nježnosti“ na javnom mjestu		
6. homoseksualni par „izmjenjuje nježnosti“ na javnom mjestu		
7. tuča		
8. kockanje (casino)		
9. klađenje		
10. psovanje		
11. mokrenje na ulici		
12. pjevanje na ulici		
13. promiskuitet		

15. Kako reagirate na navedena ponašanja:

	ne toleriram	svejedno mi je	toleriram
1. pušenje cigareta			
2. ispijanje alkohola			
3. pušenje marihuane			
4. korištenje težih droga			
5. djevojka i mladić „izmjenjuju nježnosti“ na javnom mjestu			
6. homoseksualni par „izmjenjuje nježnosti“ na javnom mjestu			
7. tuča			
8. kockanje (casino)			
9. klađenje			
10. psovanje			
11. mokrenje na ulici			
12. pjevanje na ulici			
13. promiskuitet			

16. Prakticirate li navedena ponašanja?	nikada	rijetko	često	svakodnevno
1. pušenje cigareta				
2. ispijanje alkohola				
3. pušenje marihuane				
4. korištenje težih droga				
5. djevojka i mladić „izmjenjuju nježnosti“ na javnom mjestu				
6. homoseksualni par „izmjenjuje nježnosti“ na javnom mjestu				
7. tuča				
8. kockanje (casino)				
9. klađenje				
10. psovanje				
11. mokrenje na ulici				
12. pjevanje na ulici				
13. promiskuitet				

17. Što je od navedenog prisutno među Vašim prijateljima?	nije prisutno	ponekad prisutno	vrlo prisutno
1. pušenje cigareta			
2. pušenje marihuane			
3. korištenje težih droga			
4. kockanje (casino)			
5. promiskuitet			

18. Prema Vašem mišljenju, što od navedenog najviše utječe na devijantna ponašanja?	ne utječe	nisam siguran/-na	utječe
1. obiteljski odnosi			
2. vršnjačke grupe			
3. osobni razlozi			
4. masovni mediji			

19. Označite stupanj slaganja sa sljedećim tvrdnjama:	u potpunosti se ne slažem	ne slažem se	ni se ne slažem niti se slažem	slažem se	u potpunosti se slažem
1. devijantna ponašanja su danas u porastu					
2. u suvremenom društvu devijantna ponašanja postaju normalna					
3. suvremeno društvo poduzima dovoljne mjere za sprječavanje devijantnih ponašanja					
4. u prevenciji devijantnih ponašanja obitelj ima važnu ulogu					
5. stanje u društvu utječe na porast devijantnih ponašanja					
6. financijska situacija pojedinca utječe na porast devijantnih ponašanja					

IZJAVA O POHRANI
ZAVRŠNOG/DIPLOMSKOG/SPECIJALISTIČKOG/DOKTORSKOG RADA
(PODCRTAJTE ODGOVARAJUĆE) U DIGITALNI REPOZITORIJ FILOZOFSKOG
FAKULTETA U SPLITU

Student/ica: ANA MILOŠ
Naslov rada: ODNOS MLADIH PREMA DEVIJANTNOM PONAŠANJU
Vrsta rada: ZAVRŠNI RAD
Mentor/ica rada: prof. dr. sc. Sanja Stanić
Komentor/ica rada: _____

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada (zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama *Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju*, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude (zaokružite odgovarajuće):

- a) rad u otvorenom pristupu
b) rad dostupan studentima i djelatnicima FFST
c) široj javnosti, ali nakon proteka 6 / 12 / 24 mjeseci (zaokružite odgovarajući broj mjeseci).

U slučaju potrebe (dodatnog) ograničavanja pristupa Vašem ocjenskom radu, podnosi se obrazloženi zahtjev nadležnom tijelu u ustanovi.

Split, 17. 09. 2021.

Potpis studenta/studentice:

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja ANA MILOŠ, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja SOCIOLOGIJE, izjavljujem da je ovaj završni/diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnog/diplomskog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog/diplomskog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 17.09.2021

Potpis

